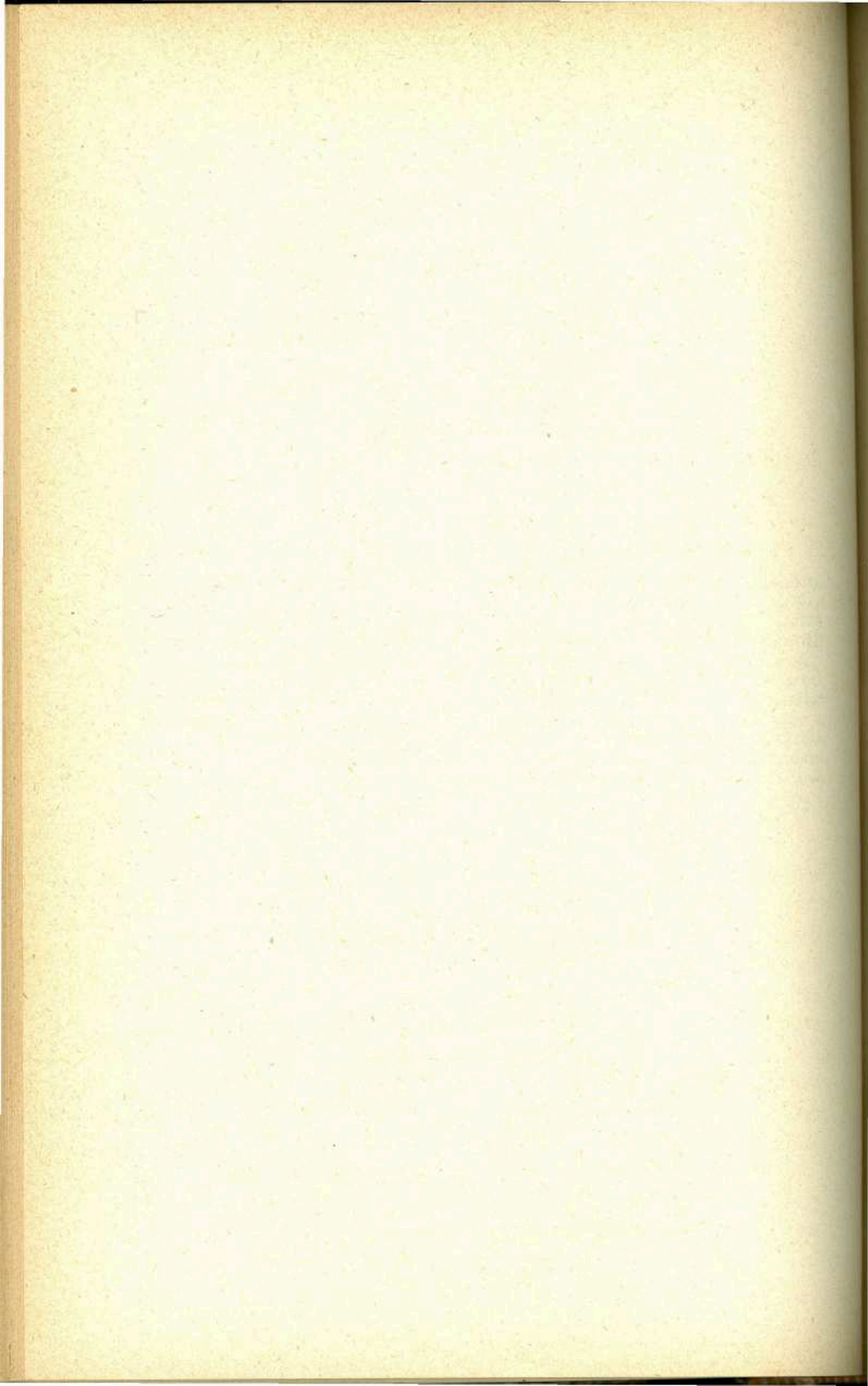

A BESZÉD BEFEJEZTE UTÁN

Dr. ZSÖGÖD BENŐ

AZ ÖSSZES JOGI TUDOMÁNYOK DOCTORA, HITES KÖZ- ÉS VÁLTÓÜGYVÉD, A BUDAPESTI MAGYAR KIR. TUD.-EGYETEMEN A MAGYAR MAGÁNJOG NYILVÁNOS RENDES ÉS A MAGYAR BÁNYAJOG ELŐADÓ TANÁRA, A JOGTUDOMÁNYI ÁLLAMVIZSGÁLATI BIZOTTSÁG BELTAGJA, UGYANEZEN BIZOTTSÁGNAK VOLT MÄSODELNÖKE ÉS ELNÖKE, A BIRÓI GYAKORLATI VIZSGÁLÓ-BIZOTTSÁGNAK, AZ IGAZSÁGÜGYI M. KIR. MINISTERIUM KEBELÉBEN A MAGYAR ÁLTALÁNOS MAGÁNJOGI TÖRVÉNYKÖNYV ELÖKÉSZÍTÉSE CÉLJÁBÓL LEGFELSŐBB HELYEN JÓVÁHAGYOTT SZERVEZETTEL LÉTESÍTETT TANÁCSKOZMÁNYNAK SZERKESZTŐ BELTAGJA, A MAGYAR JOGÁSZEGYLET IGAZGATÓVÁLASZTMÁNYÁNAK TAGJA, A NAGYVÁRADÍ KIR. JOGAKADÉMIAŒ A POLGÁRI TÖRVÉNYKEZÉS, VÁLTÓ- ÉS KERESKEDELMI JOG VOLT NYILV. RENDES, A KOLOZSVÁRI MAGYAR KIR. FERENCZ-JÓZSEF TUD.-EGYETEMEN AZ AUSZTRIAI POLGÁRI MAGÁNJOG VOLT NY. RENDES TANÁRA, A BUDAPESTI M. KIR. TUD.-EGYETEMEN A JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KARÁNAK EZIDEI DECÁNJA ÉS TANÁRTESTÜLETI ELNÖKE

A KARI JELENTÉSEKET OLVASTA FEL.

I. Hittudományi kar.

Nagyságos Rector Úr!

A folyó tanévre kitűzött pályatételekre beérkezett és Nagyságod részéről 1224/1897/98. sz. a. karunkhoz áttett pályamunkákról a hittudományi kar jelentését a következőkben van szerencsém összefoglalni:

I. A Pasquich-alapból 80 frttal jutalmazandó ezen tételre: „Refellatur sententia adserens, nihil esse praeter materiam“, három dolgozat érkezett be a következő jeligékkel: 1. „Ego Dominus et non est alter“ stb. 2. „Si quis . . . Deum . . . creatorem negaverit“ stb. 3. „Az anyagi bölcelet ellen küzdő szellemi bölcelet nemcsak szellemeket, hanem jellemeket is alkot.“ A bírálók egybehangzó véleménye alapján a kar a kitűzött jutalmat az utóbbinak ítélte oda, a két előbbit pedig dicséretre méltatta. A felbontott jeligés levélkékből kitűnt, hogy a pályanyertes mű szerzője *Cherny József* I. éves hittanhallgató; a dicséretre méltatottakéi: *Gönczi Ede* IV. éves és *Brenner Frigyes* I. éves hittanhallgatók.

II. A Pasquich-Fogarassy-alapból 80 frttal jutalmazandó ezen tételre: „Exponatur doctrina catholica de imagine et similitudine Dei in homine, habito respectu ordinis naturalis et supernaturalis“, a kitűzött határidőig egy pályamunka érkezett be „Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram“ jeligével. A bírálók egyező véleménye alapján a kar a jutalmat kiadni határozta. A felbontott jeligés levél szerint a pályamű szerzője *Kmetzky Károly* III. éves hittanhallgató.

III. A Fogarassy-Dercsik-alapból 80 frttal jutalmazandó ezen pályatételre: „Adornetur dissertatio de fide divina, quid sit et utrum imperari ea possit?“ két pályamunka érkezett be: 1. „Nem hinne az ember, hacsak nem látná, hogy

hinnie kell.“ 2. „Sine fide impossibile et placere Deo“ jel-
igékkel. A bírálók véleménye alapján a kar a kitűzött jutal-
mat a két dolgozat közt egyenlő arányban megosztandónak
határozta. A felbontott jeligés levélkékből kitűnt, hogy az
1-ső számú pályamű szerzője *Kasztell Aladár* II. éves hittan-
hallgató, a 2-ik számúé pedig *Peszkei Ferencz* IV. éves
hittanhallgató.

Mindezekről a részletes birálatok / mellékelvék.

IV. A Szabó-féle alapítványi jutalmat, mely az egyházi
szónoklatban legkitűnőbb hittudományhallgatót illeti meg,
a szaktanár ajánlatára a kar *Surányi Leó* IV. éves hittan-
hallgatónak ítélte kiadatni.

V. A beiktatási díjakból a hittudományi kart illető
jutalék, kari határozat folytán, könyvekben kiadandó szor-
galmi díjakra lévén fordítandó, a kar ezen jutalmat *Farkas*
Pál, *Kapsza Viktor* és *Szentiványi János* IV. éves hittan-
hallgatóknak ítélte oda.

VI. A Schopper-féle 40 frtos szorgalmi díjat a kar
Peszkei Ferencz IV. éves hittanhallgatónak adományozta. —
Szendelbach János, ugyancsak IV. éves hittanhallgató a kar
egyik tanára által felajánlott 6 drb. cs. és kir. arannyal
jutalmaztatott.

Végül a Bitá-féle (körülbelül) 50 frtos szorgalmi díjat
a hittudományi kar *Sulyok Kálmán* II. éves joghallgatónak
adományozta.

Kelt Budapesten, a hittudományi karnak 1898 május
hó 4-én tartott V. rendes üléséből.

Dr. RAPAICS RAJMUND,
a hittudományi kar e. i. dékánja.

Véleményes jelentés

a „Refellatur sententia adserens: nihil esse praeter materiam“ szövegű
pályázatra beérkezett dolgozatokról.

A mondott tételre három dolgozat érkezett be a követ-
kező számok alatt és jeligékkel:

I. 259. sz. „Ego Dominus, et non est alter, formans
lucem et creans tenebras.“

II. 260. sz. „Si quis . . . Deum . . . creatorem negaverit, anathema sit.“

III. 261. sz. „Az anyagi bölcelet ellen küzdő szellemi bölcelet nemcsak szellemeket, hanem jellemeket is alkot.“

1. A 259. számú dolgozatnak hibája, hogy igen nagy anyagot ölel fel, melynek jórésze nem tartozik szorosan a felállított tétel tárgyalásához, ennek megfejtésére pedig kellő gondot nem fordít. Az is hiba, hogy a nagy anyagot szakaszokra nem tagolja, miért is nélkülözi a kellő áttekinthetőséget. Előadása kissé pongyola, az idegen szókat csak úgy könnyedén alkalmazza, nem is igyekezve magyar műszókat használni. A 165. oldalon tévesen állítja, hogy „az értelmi és akarati aktusok tényleg minden testi szerv közreműködése nélkül idéztetnek elő s mennek végbe a lélekben“. A 240. oldalon is téved, mikor azt mondja, hogy „nagy azon theologusok és philosophusok száma, kik elfogadják azt, hogy a világ öröktől fogva teremtetett“. Mind e hibái mellett is a dolgozat nagy terjedelme és a benne foglalt sok hittudományi és természetbölceleti ismeret arra indítanak bennünket, hogy a nagy szorgalommal írt értekezést dicséretre méltassuk.

2. A 260. számú dolgozat roppant nagy anyagot ölel fel, a nélkül azonban, hogy éppen a legszükségesebb pontokat eléggé kifejténé, kidomborítaná és bebizonyítaná.

A 21. oldalon nagyon helytelenül mondja, hogy „minden egyes parány külön-külön semmiesetre sem hozhatta önmagát létre és így nem is teremtetlen és nem örökkévaló„.

Ugyanott figyelmen kívül hagyja, hogy a parányelmélet a természettudósoknál csupán „felvett elmélet“, hypothesis; túlságig hajtja az anyagelveieknek azt az állítását, hogy „csak az létezik, a mi érzékeink alá esik“; azt is helytelenül mondja, hogy „a parányok — a mint azt a természettudósok felfogják — oly apró és oszthatatlan testecskék, a melyeknek egyáltalán kiterjedésök nincs“.

A 22. oldalon helytelenül mondja, hogy „a mi öröktől való, az nem lehet hatással másra, vagyis az változatlan“.

A 42. s következő oldalakon az Isten létezése mellett szóló érveket nem eléggé s nem korszerű alakban fejt ki.

A 161. oldalon téved, midőn azt állítja, hogy „az emberen kívül egy (állat) sem képes a maga létének és cselekedeteinek ismeretére jutni“.

Nyelvezete gondosabb, mint az előbbié s a dolgozat tagoltsága is kielégítőbb.

Dicséretre érdemes.

3. A 261. számú dolgozat szerzője igen jól fogta fel a tételt, mindent összegyűjtött, a mi azt megvilágítja; mindent annak bebizonyítására irányít és pedig szerencsésen; az anyagot önállóan dolgozza fel s czélszerűen szakaszokra osztja. Kifogásoljuk azonban, hogy a theologiai szempontokat és érveket eléggé nem érvényesíti. Nyelvezete elég gondos, bár az idegen szokat kelleténél gyakrabban használja. Az idevágó irodalom nagy részét felhasználta s a műhöz betűrendes tárgymutatót is készített.

Ezt a dolgozatot, mint szorgalmas tanulmányozás gyümölcsét s az anyag önálló feldolgozását az előbbi kettő felett ki kell emelnünk és a kitűzött jutalomra feltétlenül érdemesnek ítéljük.

Budapesten, 1898 május hó 4-én.

Dr. BITA DEZSŐ, ny. r. tanár.

Dr. KISS JÁNOS, rk. tanár.

Tekintetes Hittudományi Kar!

A Pasquich-Fogarassy-alapból 80 frttal jutalmazandó ezen pályatételre: „Exponatur doctrina catholica de imagine et similit udine Dei in homine, habito respectu ordinis naturalis et supernaturalis“ — egy pályázó jelentkezett. A pályamű elbírálásával alulirottak bizatván meg, van szerencsénk véleményünket a következőkben a tek. Kar elé terjeszteni.

Az alakilag kifogástalan, magyar nyelven írott, 172 negyedretű lapra terjedő pályamű szerzője a tételt helyesen fogta fel s alaposan és ügyesen dolgozta ki. Az értekezése körébe vont anyag kiválasztása és elrendezése helyes theologia érzékre s tudományos gondolkozásra vall; a részletek kidolgozása pedig bizonyóságot tesz szerzőnek dicséretes szorgal-

máról, melylyel az idevágó klasszikus irodalmat tanulmányozta és felhasználta. Előadása szigorú rendszeressége mellett sem válik egyhangúvá; és — némely ingadozásoktól eltekintve — a szakszerű szabatosság mellett a helyes magyarság szempontjából is elismerést érdemel. Miért is alulirottak tisztelettel indítványozzuk, hogy a kitűzött pályadíjat a fönnt körülírt pályamunka szerzőjének a tek. Kar kiadni méltóztassék.

Budapest, 1898 május 1.

Dr. KISFALUDY.

Dr. RAPAICS RAJMUND.

Tekintetes Kar!

A ker. erkölcesstanból kitűzve volt pályatételre: „Adornetur dissertatio de fide divina, quid sit, et utrum imperari ea possit“, két pályamunka érkezett be; az egyik 263. sz. alatt: „Nem hinne az ember, ha csak nem látná, hogy hinnie kell“, Sz. Tamás; a másik 264. sz. alatt: „Sine fide impossibile est placere Deo“, Hebr. 11, 6. jelige alatt.

Mind a két munkának hiánya, hogy a tétel második részének kidolgozásában a teljes észrelviség (rationalismus absolutus) ellen való állásfoglalás kiépítését az egyik kissé elhamarkodta, a másik kissé elhanyagolta, és mind a kettő egész erővel főleg a félészrelviség (semirationalismus) ellen hadakozik, holott a vatikáni zsinat a teljes rationalismus ellen való állásfoglalást domborította ki inkább.

Fogyatkozásait, de tökéletességeiket is összemérve, a két munka tehát egyenlő értékű, s az egyik csakis egyes, a másik szintén csakis más-más részletnek sikerültebb kidolgozása által lép elsőségbe; de nagyban és egészben véve kezdettől végig megtartják egyenlő értéküket, mely abban áll, hogy mind a két pályamunka alapos, dicséretes gondnal és szorgalommal s kellő szakértelemmel készült munka: miért is a pályadíjat köztük, mint egyenlő sikerű munkák közt, egyenlően megosztandónak kell véleményeznünk.

Kelt Budapesten, 1898 április hó 27-én.

Dr. BREZNAY BÉLA.

Dr. KANYORSZKY GYÖRGY, ny. r. t.

II. Jog- és államtudományi kar.

Nagyságos Rector Úr!

A folyó 1897/98. tanévre kitűzött pályakérdésekre beérkezett s Nagyságod által 1224. ex 1897/98. szám alatt karunkhoz áttett pályamunkálatokra vonatkozólag a tisztelettel alulirott jog- és államtudományi kar jelentését a következőkben terjeszti elő:

1. A nemzetközi jogból kitűzött 4. szám alatti s a Pasquich-alapból 140 frttal jutalmazott kérdésre: „Adassék elő a nemzetközi választott, vagy békebirósági intézmény jelentősége, utalással annak történeti fejlődésére és az újabb mozgalmakra, melyek annak általános meghonosítására irányulnak.“

Egy pályamunka érkezett be, és pedig: „Le droit est le souverain du monde; Mars en est le tyran.“ (Mirabeau.) A pályamunka dr. Csarada János és dr. Pikler Gyula tanároknak adatott ki, a kiknek véleménye alapján a kar a jutalmat kiadhatónak ítélte; a jelíges levélke felbontatván a munkálat szerzőjeül *Ferenczy Árpád* joghallgató neve tűnt ki.

2. A jogbölcészetből kitűzött 5. szám alatti s a Pasquich-alapból 70 frttal jutalmazott kérdésre: „Vizsgáltsék meg valamely tetszés szerinti (modern, történeti vagy néprajzi) tételes büntetőjog a tekintetben, mennyire uralkodik abban a czélszerűség és mennyire a megtorló igazság gondolata vagy más a czélszerűség elvétől független elv“, egy pályamunka érkezett be, és pedig: „Nemo prudens punit quia peccatum est, sed ne peccetur“ — Seneca.

A munkálat dr. Pikler Gyula és dr. Csarada János tanároknak adatott ki, a kiknek véleménye alapján a kar a jutalmat kiadhatónak nem ítélte; azonban a benyújtot pályaművet dicséretre méltónak érdemesítette, és annak szerzőjét felhivandónak határozta, hogy kívánja-e a dicséret kihirdetését.

Az illető megjelenvén, a kihirdetést kívánja; a munka szerzője *Mendelényi László* III. éves joghallgató.

3. A nemzetgazdaságtanból kitűzött 6. szám alatti s a Pasquich-alapból 70 forinttal jutalmazandó kérdésre: „Lepay és iskolájának elméleti és gyakorlati jelentősége“, egy

pályamunka érkezett be, és pedig: „Rövid idő alatt nehezen oldható meg nagy feladat.“

A munkálat dr. Földes Béla és dr. Mariska Vilmos tanároknak adatott ki. A bírálók véleményének elfogadásával a kar a pályamunkát jutalomra érdemesnek találta. A jelíges levélke felbontatván, a munkálat szerzőjeül *Meisels Hugó* joghallgató neve tűnt ki.

4. Ugyancsak a nemzetgazdaságtanból kitűzött és a Senger Katalin-alapból 260 forinttal jutalmazott ama kérdésre: „Fejtessék ki az újabb társadalomgazdasági elméletek visszahatása a jogalkotásra“, egy pályamunka érkezett be, és pedig: „Jus est ars aequi et boni.“

A munkálat dr. Földes Béla és dr. Mariska Vilmos tanároknak adatott ki. A bírálók véleménye alapján a kar a pályamunkát jutalomra érdemesnek találta. A jelíges levélke felbontatván, a munkálat szerzőjeül *Kovács Lipót* III. éves joghallgató neve tűnt ki.

5. A politikából kitűzött 8. sz. alatti s a Senger Katalin-alapból 260 forinttal jutalmazott kérdésre: „Fejtessenek ki a nevezetesebb alkotmányos mozgalmak, melyek a képviseleti rendszer átalakítását célozzák, vagy azt elő is idézték“, egy pályamunkálat érkezett be, és pedig: „A nép határoz, a fejedelem végrehajt.“

A munkálat dr. Concha Győző és dr. Földes Béla tanároknak adatott ki. A bírálók egybehangzó véleményének elfogadásával a kar a pályamunkát jutalomra érdemesnek találta. A jelíges levél felbontatván, a mondott munkálat szerzőjeül *Veszely János* joghallgató neve tűnt ki.

6. A büntetőjogból kitűzött 10. szám alatti s a Pauler-alapból 100 frttal jutalmazott kérdésre: „Az anyagi büntetőjog terén folyamatban levő reform-törekvések vázolása és kritikai méltatása“, két pályamunka érkezett be, és pedig:

1. „Determinismus és indeterminismus egy bizonyos ponton érintkeznek egymással, ott t. i., a hol egyik átmegy a másikba, a hol a halomból lesz a hegy, a folyóból a folyam. A két fogalom — ebből a szempontból tekintve — nem is ellentétes. Az elmélet csak úgy van meg, ha mind a kettőnek a végétét veszszük: a korlátlan szabadságot és a teljes kötöttséget.“

2. „Alapokat raktunk le, töredékeket építünk: de egész munkánk fenmaradása attól függ, hogy folytattassék.“ (Eötvös.) A pályamunkák bírálatra dr. Fayer László és dr. Király János tanároknak adattak ki.

A bírálók egyező véleményének elfogadásával a kar a „Determinismus és indeterminismus egy bizonyos ponton érintkeznek egymással, ott t. i., a hol egyik átmegy a másikba, a hol a halomból lesz a hegy, a folyóból a folyam. A két fogalom — ebből a szempontból tekintve — nem is ellentétes. Az elmélet csak úgy van meg, ha mind a kettőnek a végletét vesszük: a korlátlan szabadságot és a teljes kötöttséget“ jelígével ellátott pályamunkát jutalomra érdemesnek ítélte. Ennek folytán a jelízés levélke felbontatván, kitünt, hogy annak szerzője *Horvát Lipót* 7 félév alapján katonai jogon a mult félévvel végzett joghallgató.

A másik pályamunka dicséretre érdemesített és szerzőjét a kar felhivandónak határozta, hogy akarja-e a dicséret kihirdetését. Az illető megjelenvén, a hirdetést kívánja; a munka szerzője *Kollmann Ödön* III. éves joghallgató.

Az 5., 9., 11. és 12. szám alatt nevezetesen: a közigazgatás-tanból, a statisztika köréből, kereskedelmi jogból kitűzött pályakérdésekre pályamunka nem érkezett be.

A 4., 5., 6., 8 és 10. pontokra vonatkozó bírálat, valamint a hét darab pályamunka tisztelettel ide mellékeltek.

Továbbá van szerencséje a tisztelettel alulírott karnak jelenteni, hogy a folyó tanévre a kari (néhai Frank Ignác nevét viselő) ösztöndíjalapból 400 forintot tett folyóvá, melyből, tekintettel a szorgalom, jó előmenetelre s viszonylagos vagyontalanságra: *Sulyók Kálmán* II. éves, *Tomcsányi Mór* II. éves, *Friedmann Mór* II. éves és *Törköly József* II. éves joghallgatókat részesíti egyenkint 100—100 frtban. A Kautz-féle alapítványnak f. tanévi kamatait *Ujlaki Géza* IV. éves joghallgatónak adományozza.

Kelt Budapesten, a jog- és államtudományi kar 1898 május 5-én tartott IV. rk. üléséből.

Dr. ZSÓGÖD BENÓ,

a jog- és államtudományi kar dékánja.

Jelentés a 6. számú pályázat eredményéről.

Az 1897/98-iki tanévre 6. sz. alatt a nemzetgazdaságtanból a következő feladat tűzetett ki: „Leplay és iskolájának elméleti és gyakorlati jelentősége.“ A pályázatra egy munka érkezett be. Jeligéje: Rövid idő alatt nehezen oldható meg nagy feladat. A munka a tárgyat a következő főbb czimek alatt tárgyalja: Előszó. — Bevezetés. — Leplay élete és működése. — A társadalmi reform iskolája. — A társadalmi tudomány iskolája. — Összehasonlítás. — Osztályozás. — Befejezés. — Függelék (irodalom). A dolgozat 259 kis lapra terjed. A pályázó szabatosan tünteti fel Leplay működését, úgy a társadalmi reform, mint a társadalmi kutatás módszerére vonatkozó eszméit. Bőven ismerteti a Leplay által megteremtett monografiák tartalmát, módszerét, a háztartási költségvetés elemeit, valamint a tényleges viszonyok tanulmányozásából levezetett főbb elveket. Ismerteti azon iskolák törekvéseit, melyek Leplay munkáját folytatják. Bár mindezt csak nagy vonásokban ábrázolja a pályázó, egészben véve sikeresen oldotta meg a feladatot. Különösen kiemelendő az, hogy a nehezen megszerezhető forrásokhoz fért és az irodalmat szorgalmasan átkutatta; hasznos áttekintést is nyújt úgy Leplay és iskolájának irodalmi működéséről, mint a Leplay-irodalomról. Hogy többet nem nyújthatott, azt a források megszerzésével elvesztett idővel indokolja. A pályadíj kiadását javasoljuk.

Budapest, 1898 május 1.

DR. FÖLDES BÉLA.

DR. MARISKÁ VILMOS.

Jelentés a 7. számú pályázat eredményéről.

Az 1897/98-iki tanévre 7. sz. alatt a nemzetgazdaságtanból a következő kérdés tűzetett ki: „Fejtsék ki az újabb társadalomgazdasági elméletek visszahatása a jogalkotásra.“ Egy pályamunka érkezett be. Jeligéje: Jus est ars aequi et boni. Terjedelme 184 lap. Az első bevezető részben ismerteti a munka a kérdés jelentőségét korunkra nézve. A második részben ismerteti Marx materialistikus történetfelfogását és

az abból következő katastrofa elmélettel szemben védi a társadalmi reform jogosultságát, lehetőségét. A harmadik részben a társadalmi reform irányát keresi és azt Stainlerrel szemben, kinek felfogásáról polemizál, a gazdasági kultúra haladásában találja. Minthogy pedig e tekintetben a jelenkor a munkásosztályra nézve épp e tekintetben igen kedvezőtlen állapotokat teremtett, ebben a jelenkor társadalmi konfliktus okát látja. Az újkorban tehát a jogfelosztás ezen konfliktust megszüntetni és a gazdasági viszonyok átalakulásának megfelelően oly szabályokat alkotni, melyek a kultúra követelményeinek megfelelnek. Áttérve már most a jogalkotás irányának ismertetésére, kimutatja az uralkodó jogi iskoláknak az alkotandó társadalmi joggal szemben mutatkozó idegenkedését, felfogásuk merevségét és különösen a római jognak az újabb törekvésekre gyakorolt kedvezőtlen befolyását. Az uralkodó jog egész logikája ellentétbe helyezi magát az újabb törekvésekkel, kimutatja, hogy a kibékülés nem történhetik azon az uton, melyet eddig követtek, hogy tudniillik speciális törvényekkel a közigazgatási jog terén a sürgős szükségén segítenek, hanem hogy az egész jogi felfogásba és az azt kifejező törvénykönyvekbe a szociális gondolkozást bele kell vinni. A felfogás hibás voltát több intézmény példáján mutatja, Frey a munkabér-szerződésen, melyben új, a mint az a saját-szerű munkaintézménnyel bíró római jogból fejlődött, a modern munkajog követelményei meg nem valósíthatók. Végül bőven foglalkozik a társadalmi munkajog és az abból folyó következmények tárgyalásával.

Áttérve már most a munka bírálatára, már a tartalom rövid előszavából kitűnik, hogy pályázó tárgyával behatóan foglalkozott, az irodalmat szorgalmasan átkutatta és abból tanuló léteire eleget sajátított el, elég szép ulzust merített. Az önálló gondolkozás nyomait is találjuk; a bonczoló és generalizáló tehetségnek nincs híján. Dicsérhetjük a materialisztikus történelefelfogás tárgyalását és abbéli fejtegetését, mely annak a törekvésnek elégtelen voltát mutatja, mely a magán-jogot régi merevségében, megcsontosodásában meg akarja hagyni és a szükséges koncessiókat a közigazgatási jog keretébe utalja. Itt különösen Gierbe volt reá befolyással. Nincs

kifogásunk az ellen, hogy nem az egész jog meséjét karolta fel, hanem főleg egy anyagon, a munkabér-szerződésen akarja az újabb felfogás következményeit mutatni. Elnézünk apróbb hibákat, mint p. azt, hogy a német törvénykönyvről úgy beszél, mintha az még javaslat volna, a mi csak felületességre vezethető vissza. Ellenben nem hagyhatjuk megjegyzés nélkül, hogy a benyújtott munka alaki tekintetben hanyagul, elhamarkodva van csinálva, tartalmában is nem egy helyen a higgadtság, a komolyság és szolid, szabatos gondolkodás hiányát mutatja. Bár a munka jelenlegi alakjában irodalmi értékkel nem bír és közzétételre nem alkalmas, — tekintettel a kérdés nehéz voltára, melyet még az a körülmény fokoz, hogy a magyar irodalomban tanulmányaira csak igen kevés támpontot találhatott, tekintettel arra, hogy csak nagy és megerőltető munkával lehetett akár csak annyi eredményt felmutatni, a mennyit felmutat pályázó, tekintettel arra, hogy az odaadás, melylyel a kérdés tanulmányozásába belemélyedt, biztosítékot nyújt, hogy a kérdés további kutatása által, melyet előszavában amúgy is ígér, kedvezőbb eredményeket fog elérni, a pályadíj kiadását javasoljuk.

Budapest, 1898 május 1.

DR. FÖLDES BÉLA.

DR. MARISKA VILMOS.

A büntetőjogból kitüzött tétel így szól: „Az anyagi büntetőjog terén folyamatban levő reformtörekvések vázolása és kritikai fejtegetése.

Beérkezett két pályamű.

Az egyiknek jeligéje a következő: Determinismus és indeterminismus egy bizonyos ponton érintkeznek egymással. (Fayer.)

A másiknak jeligéje ez: Alapokat raktunk le, töredékeket építünk: de egész munkánk fenmaradása attól függ, hogy folytattassék. (Eötvös.)

A két dolgozat egymást kiegészíti. A míg az első kiválság az elvi kérdéseket tárgyalja, a második a reformtörekvések útján részben már létesült, részben vita alatt levő intézményeket ismerteti és bírálja.

Az *első* helyen megnevezett munka rövid előszó után, mely megállapítja a keretet, a positivismust veszi tárgyalás alá. Szól e rendszer előhírnökeiről és különösen részletesen kiterjeszkedik Lombroso munkáira. A *L'uomo delinquente* tartalmát ismerteti; majd a nevezett író túlhajtásait czáfolja és itt sikeresen fel tudja használni a magyar büntetőjogi irodalom termékeit. Áttér ezután Ferri és Garofalo rendszereire. Éles megkülönböztetést tesz Lombroso anthropologikus és Ferri sociologikus álláspontja közt; méltatja Garofalo különállását, és azon eredményre jön, hogy Garofalo és a magyar szakemberek álláspontja közt közeli a rokonság.

Áttér ezután a *scuola terza* név alatt ismeretes olasz tudósok közvetítő rendszerére s a francia tudósokra, kik a lyoni iskola név alatt szoktak idéztetni; tárgyalja a német positivisták tanait; jellemzi Liszt agitatorius működését; megjelöli, hogy mi választja el Lisztet a többi német kriminalistáktól és különösen előbbi híveitől, Stoops, Lammasch és Appeliustól; végül körülírja a nemzetközi büntetőjogi egyesület czélzatait, szervezetét és eszközeit.

Következik egy külön fejezet, melynek czíme: A positivismus és a magyar kriminalisták. Itt összeállítja az anyagot, melyet a magyar kriminalisták az idevágó kérdésekben produkáltak. Kezdi Heil Fausztinnak 1885-ben tartott jogászegyleti előadásán; megemlíti Csemegi tartózkodó nyilatkozatát ugyanott; majd Reichard és Salgó előadásait; vázolja Fayer dolgozatát a determinismusról; foglalkozik Piklernek a büntetőjog bölcselete című előadási jegyzetével; végül Földesnek bűnügyi statisztikájával. A magyar írók működéséről szóló szemle nem mondható ugyan teljesnek, de mindenesetre tanuskodik írójának abbeli törekvéséről, hogy feltüntesse a magyar földön produkált anyagot és az itteni kutatásokkal támogassa azt, a mit mint igazságot elfogadhatunk.

Az eddig vázolt fejezetek mintegy bevezetését képezik a dolgozat további, érdemleges részének.

A positivismus és klasszicismus című fejezetben szerző kimutatni törekszik, Makarevitz ismert dolgozata nyomán, hogy a két iskola mindinkább közeledik egymáshoz és hogy ma már nem igen választja el a két csoportot más, mint az,

hogy az illető szakember deterministának, vagy indeterministának vallja magát.

És szerző megkísérli, hogy nem volna-e lehetséges a determinizmusnak oly fogalmazást adni, mely az indeterministákat is megnyugtathatná.

Hosszasan tárgyalja a kérdést és arra az eredményre jut, hogy a determinizmusnak eddigi túlélés formulázásait el kell ejteni.

Tagadhatatlan, hogy a szerző által formulázott determinizmust elfogadhatná bármelyik kriminalista; de nem az a kérdés, hogy *egy* író mikép írja körül a fogalmat, hanem hogy mit értenek alatta rendszerint és nem-e visz káros következtetésekre ez a rendszerinti értelmezés. A kérdés megoldása nem a determinizmus fogalmazásának átalakításában, hanem a félreértésekre vezető jelszavak mellőzésében és magának az erkölcsi, lélektani és társadalmi problémának elfogulatlan kutatásában áll.

A következő fejezet, melynek címe: A felelősségre vonás és a beszámíthatatlanság — sokkal gyengébb, mint az előbbiek. Alig van összefüggése ezekkel; sőt egyes részekben oly véleményekre hivatkozik, melyek értéktelenségét előbb már kimutatta.

Az utolsó fejezet a büntetés theoriáját tárgyalja. Itt szerző ismét biztos talajon mozog, s a mit mond, az jól ki van dolgozva és átgondolva.

A mi a dolgozat egészét illeti, el kell ismernem, hogy érvelése figyelemre méltó s hogy fejtegetései folyamán több önálló és helyes megjegyzést tett, melyek intuitióra és éles megkülönböztető képességre vallanak. A munka közrebocsátása az irodalomra nyereség volna. Meg kell azonban jegyezni, hogy a kifogásolt részt át kellene alakítani. Előnyére válnék az is, ha a bőbeszédűen tárgyalt részek tömörebbé tétetnének s ha szerző kiegészítené munkáját a részletek tárgyalásával.

A második helyen megnevezett dolgozat szintén a klaszikus és az új olasz iskola közti viszony tárgyalásával kezdődik és a két iskola jellemzése után azon következtetésre jut, hogy törvényhozás szempontjából nem szabad egyik elméleti rendszerhez sem csatlakozni.

A keresztülviendő újításokat két csoportba osztja. Egyikbe tartoznának azok, melyek a fennálló Btk. keretében is létesíthetők; másikba, a melyek a törvénykönyvet kiegészítenék.

Tárgyalja azután a büntetési minimum jogosultságának kérdését és azon conclusióra jut, hogy a magyar Btk. a túl magas minimumok felállítása által korlátozza a bírót az individualisatióban; szükséges volna tehát a minimumokat lehetőleg kiküszöbölni és e tekintetben követendő példaként felhozza egyrészt az 1843-iki magyar javaslatot és másrészt az olasz új Btk-et, mely utóbbi, kombináltan bár, ugyanazon rendszert tünteti fel.

Majd áttér a dolgozat a minősített lopás büntetésének tárgyalására s részletes adatokkal tünteti fel ezen kiválólag gyakorlati materia újabb kodifikációjának szükségességét.

Következnek a pénzbüntetés kiszabásának és végrehajtásának kérdései, a börtönügy és a fiatalok büntetésekre iránti szabályozás.

Áttérve a büntetési rendszer szerves kiegészítéseül szolgáló új intézményekre, ezek közt első helyre a büntetés feltevel elengedését helyezi; szól a kautióról, a dorgálásról, stb.

Külön fejezetben tárgyalja a patronage intézményeit, a büntetőjogi praeventiót és az alkoholismusnak a kriminalitás terjedésével való kapcsolatát.

Végül szól a morálról a büntetőjogban.

A feladatot, mint ezekből kitűnik, a helyes szempontból fogja fel ugyan, de a szerző olvasottsága szűk körű: a dolgozat nem megy túl azon eszméken, melyek a közkézen forgó magyar és német munkákban tárgyalatnak s a történeti és irodalmi előzményeket itt-ott összefoglalja; az irány is kevésbé gyakorlott tollra vall.

Részemről az első helyen megnevezett munkát tartom jutalmazandónak és alapítom ezen véleményemet arra, hogy magasabb szempontból fogta fel feladatát; hogy tárgyalása határozottan tudományos karakterű; hogy önállóságra törekszik, s hogy a kidolgozás tüzetesebb és bővebb, mint a másiké. (Egyik 400, másik 184 oldal.)

A mi pedig a második helyen megnevezett dolgozatot

illeti, ezt *dicséretre* érdemesnek tartom, mivel szerzője az irodalomból meglehetősen sok anyagot állított össze, helyes judiciummal kiválasztott ebből néhány aktuálisabb kérdést és dolgozatát organikus egésszé sikerült alakítania.

Dr. FAYER LÁSZLÓ.

Büntetőjogi pályadíjmunkák bírálata.

„A determinismus és indeterminismus egy bizonyos ponton érintkeznek egymással“ jeligés pályamunka 405 lapra terjed.

A 30 lapra menő előbeszédben szerző igen terjengős bőbeszédűséggel kiemeli a pozitivisták reformtörekvéseinek jogosított szélesebb alapra fektetését, szükségesebbnek jelezvén ezeket, mint a classicusok kevésbé elméleti, mint inkább pozitívjogi reformtörekvéseit.

Utal azonban mindjárt arra, hogy a classicusok és pozitivisták egymáshoz közelednek, mely kiegyenlítő törekvés különösen Liszt működésében található.

Szerinte az elméleti reformkérdések fejtegetése a fontosabb és a classicusok az elméleti részekkel nem is mernek foglalkozni.

És azt hozza fel okául annak, hogy az indeterministák és deterministák táborá oly sokáig nem közeledhetett egymáshoz.

Az elméleti kérdés megoldásával szerinte ő a gyakorlati reformkérdéseket is megoldotta, s ezért az indeterminismus és determinismus fejtegetésére helyezi a fősúlyt.

Törekvése, hogy az indeterminismus szempontjából igazolja ugyan ennek helytelenségét, tévedését s mint eléggé öntudatosan mondja: „a pályakérdést a determinismus sarkpontjára állítom s onnan törekszem a mennyire esekély erőmből kitelik a classicismus indeterministicus világát sarkából kiforgatni“.

A munka érdemleges részében, ezen programhoz hűen, majdnem kizárólag az indeterminismussal és determinismussal foglalkozik.

Ez az erős oldala a munkának. Történetét adja ezen

Olaszországban classicus talajra akadt iránynak és bőven fejti ki Lombroso, Ferri, Garofalo alapvető tanait: l'omo delinquente typusát, utal arra, hogy ezen egységes typus tarthatatlansága felett milyen irodalom keletkezett, felemlíti Ferrinek a typus reductiója felett kifejtett nézetét, mely szerint ez csupán a született bűntevőkre alkalmazható; utal a bűnstatisztika tarthatatlanságára vonatkozó fejtegetéseire, hogy t. i. a statisztikai adatok szaporulata nem enged mindig a bűneseteket tényleges emelkedésére következtetni, és annak czáfolása végett, hogy statisztikai törvényszerűség nincs, áttér a büntetés szoczialis okainak fejtegetésére.

Tárgyalja Garofallo jelentőségét, czáfolja, hogy ez volna a positivisták „jogásza“, (ő ezt az iskola „jogbölcseleljének“ nevezi), méltatja veszélyességi theoriáját, határozatlan időre szóló büntetési propositióját, a büntetések alkalmazására vonatkozó tanát, a halálbüntetés és deportatióra vonatkozó indítványait.

Méltatja azután a Senoela terzát, a lyoni iskolát és bőven foglalkozik positivismusával, terjedelmesen kiemelvén azon irodalmi harczt, a mely a Lombroso iskola felléptével a tudományos világban keletkezett és a mely harc folytán maga Lombroso is engedett az ő anthropologikus typusából.

Egy külön fejezetet szentel a magyar positivistá irodalomnak, melynek során különösen Fayerről, Piklerről és Földesről emlékezik meg.

Ezen történeti bevezetés után rátér szerző a determinis musnak igen bő fejtegetésére és utal arra, hogy már a positiv iskola feltünése előtt a classicusok által el voltak fogadva olyan tételek, melyek határozottan deterministicus jellegűek és e tekintetben különösen Makarevicz nyomán halad.

Az indeterminismus és determinismus találkozását fejti ki szerző azután és e tekintetben arra jut, hogy az emberek tulajdonképen bizonyos sorozatot képeznek, — a mit egy matematikai vonallal grafikailag is magyaráz — a mely vonalban positiv és negativ sorban sorakoznak olykent, a hogy ők a determinismus ellen az indeterminismust megerőltetéssel többé-kevésbé érvényesíteni tudják. E szerint tehát a determinismus az alap tónus. Ez ellen azonban egyik-másik ember

meg tud küzdeni, de vannak olyanok is, a kik erre éppen-séggel sem képesek.

Ezek és a subjectiv indeterminatusok képezik a két végleteget. A felfogás azonban egy.

Ezen determinismust és indeterminismust büntetőjogilag az antiszociális cselekményekre vonatkoztatja.

A legerősebb jellemek azok, a kik a determinismussal daczolnak, ezek a társadalom hősei, ezekben nincs antiszociális hajlam; azok pedig, a kik a determinismussal nem képesek harczolni, ezek a criminalismus javíthatlanjai.

A két végleteg tehát ez: az egyik oldalon áll a korlátlan szabadság, a másikon a teljes kötöttség.

Ezen fejtegetések merőben philosophiai speculativ jellegűek és ezek képezik a munkának súly-, de egyúttal fénypontját is.

Szerző Pauer Imre előadásait alaposan ismeri.

Vajjon kimerítik-e eme fejtegetései a pályakérdést? — az máshová tartozik.

A munka III. része a beszámítás kérdésével igyekszik foglalkozni. A mint említettett, szerzőnek erős oldala a speculáció. De itt tűnik ki, hogy gyengébb oldala a jogi okoskodás.

Ezen igen fontos rész sehol sincs megvilágítva.

S a mint előbb a positivismus teljes irodalmi apparatúsával dolgozott, úgy ezen specziális kérdés megoldásánál is legnagyobb részt az antropologok és promatologok irodalmával dolgozik.

Reproductiója ez a determinismus Achilles-sarkának nevezhető eme kérdésnél felmerült nehézségeknek, a nélkül azonban, hogy az előbb igen terjedelmes okoskodással megállapított közvetítő, — hogy úgy mondjam típusával — a kapcsolatot helyreállította volna.

Ezen rész hiányos és előbbeni eredményeivel igen laza, majdnem semmi összefüggésben sincs.

Szerencsésebb megoldással találkozunk az ő „bűncselekmény“ vázlatánál, hol ő a bűnügyi anthropologia és statisztika fontosságára utal annak a meghatározásánál, hogy mit tartsunk bűncselekménynek.

A bűntevőről szóló tanánál szintén helyre van állítva a

kapocs előbbeni speculativ megállapítása és a szóban forgó fogalom között. A büntetés tanában méltatja az úgynevezett büntető elméleteket, utal Ferrinek társadalmi „támadás” és „védelem” deterministicus megvilágításaira és a Pikler-féle célszerűségi igazsági elméletre concludál.

Az összes reformok alapjaként a determinismust állítja oda, — azon determinismust, a melyet az egyesítő irányzattal kimutatott.

Egészben véve: a munka tudományos színvonalon áll, új nézponatok felé törekszik és ámbár talán szerző sem találta meg azt „a sarkpontot, a melyre támaszkodva az indeterministicus világot helyéből kiforgatta” volna, azért a munka mégis sok újat tartalmaz, a mi figyelemre méltó, és a positivismus iskolájának történelmét egy egészbe összefoglalva, annak ellenkriticus irodalmát is kellőképen szembe állítva, szerző nemcsak dicséretes, hanem hasznos munkát is végzett.

Stylusa folyékony, sima, tolla gyakorlott, a nyelvet könnyedén kezeli.

Azért néha elveti a sulykot, sőt tudományos fejtegetései közben, midőn determinált typusát ecseteli, ilyen — ámbár csak jegyzetben idézett — közmondástól sem riad vissza: „kutyából nem lesz szalona”, sőt az összekevert mák és köles nehéz szétválasztásának, a hamupipőkéből vett készletével is fűszerezi tudományos tárgyalásait.

E mellett szerző túlesapongó bőbeszédű.

Ha ugyan törekvései szépek és dicséretesek is, ha különösen egyik helyen, midőn typusát adja elő, újat is mond, sokszor a szerénységet szem előtt tévesztve, szembe állítja magát Fayerrel és Lisztel, de az egész positiv iskola fölé is igyekszik magát helyezni.

A munka leggyengébb része a harmadik.

Hibának rovandó fel az is, hogy a pályamunka a reform-törekvéseknek csak igen csekély terére szorítkozott.

Azon igen actualis kérdések, mint a feltételes elitelés, megintés, a minimum, a korlátolt vagy korlátlan szabadság-fosztás büntetésnek a kérdése alig vannak érintve.

A börtönügyről éppenséggel nem beszél.

A reformkérdések összességét merőben a theoreticus

determinismus, vagy indeterminismus kérdésével megoldani nem lehet.

Ez ugyan nagyon fontos és a jogbölcészetbe vágó kérdés, de a tételt ki nem meríti.

A pályamunkának jellege inkább bölcséleti, mint szigorúbb értelemben vett jogi.

Ki kellett volna terjeszkednie az anyagi büntetőjog terén aktuális reformkérdésekre is. És a midőn elmulasztotta ezt, szerző szigorúan nem is tartotta magát a kitűzött pályakérdéshez.

A pályakérdés csak szűk kereten belül van megoldva.

Szerző bölcséleti speculativ tehetséget mutat inkább, mint büntetőjogi általános képzettséget.

A műnek jelességét azonban jelzett szűk keretén belül elismerem, sőt azt tudományos jellegűnek is tartom.

A pályadíjat kiadandónak vélem, mert az úgy is aránylag csekély és a munka önálló tudományos törekvésre vall.

A második munka, a mely:

„Alapokat raktunk le stb.” jelige alatt adatott be, erősebb abban, a miben az első hiányos, és gyöngébb, a miben az első munka túlterjengő, szélesebb a pozitív büntetőjogi alap, a melyre fektetve van, kevésbbé speculativ, kevésbbé bölcselkedő.

Szerény hangon van tartva, és ez az egyik érdeme is.

De e mellett a munka is szerényebb s ez tehát hátrányára szolgál.

A reformtörekvések kifejtésénél ezen szerző sem hallgatja el a Lombroso-féle pozitív iskolát, ennek fejlődését, képviselőit, lényegében történt változásait és Liszt kiegyenlítő törekvéseit.

Mindezt azonban csak másodkézből, nem eredeti olvasottsága és eredeti önálló kritika alapján hozza fel.

Az idevágó terjedelmes irodalmat közvetlenül nem ismeri.

Az indeterminismus és determinismus kiegyenlítését hangoztatja.

Munkáját 3 részben osztja fel.

Az elsőben a mai büntetőtörvénykönyvünk keretén belül eszközrendő reformokról értekezik, a másodikban annak kiege-

szítésére irányuló új intézményeket tárgyalja, a harmadikban a szociális alapokon nyugvó reformokról értekezik.

Az első részben először foglalkozik szerző a minimum kérdésével, helyesen precisirozza az álláspontot, példákkal illusztrálja a fennálló minimumból kifolyó ferdeségeket, ecseteli a 92. §. rendelkezésének hiányos voltát, az ebből várható correctivum elégtelenségét, az 1843. évi javaslatnak e tekintetben liberális álláspontját. Utal az esetleges birói önkényre, de a minimum eltörlése mellett kell síkra.

Egy további szakaszban foglalkozik szerző a minősített lopás büntetésének reformkérdésével.

Utal az európai törvényhozásokra, összehasonlítva ezeket a mi szigorú törvényes rendelkezéseinkkel és kapcsolatba hozza a minimum kérdésével.

Utal eme kérdés megvilágításánál Fayernek javaslatára, mely az 50 frt értéken aluli ily büntényekre börtönt kíván kiszabni, ezen értéken túl pedig fegyházat, a mely javaslat mellett a 92. §. alkalmazásánál a fogház minimumára is le lehetne szállani.

A további cím a büntető rendszer kiegészítésére szolgáló reformokról szól és ezek között legelőször a feltételes elítélést tárgyalja; foglalkozik az e tárgyra vonatkozó irodalommal, utal a belgiumi és angol szerzők elfogadó álláspontjára, említi, hogy régi városi jogainkban ily feltételes elítélések előfordultak s utal különösen arra, hogy oly büntetendő cselekményeknél, a melyek csupán pillanatnyi felhevülésben követték el, a feltételes büntetés a maga erkölcsi súlyánál nagyobb hatású, mint maga a büntetés esetleges kiállása.

Szól az ily esetekben bekövetkezhető birói önkényről is, de ezen eshetőség daczára a reform szükségességét hangoztatja.

A következő szakaszban a szabadságvesztés büntetésének kiegészítését képező, intés, ezenkívül egyéb büntető cselekményeknek a novellába való felvételével foglalkozik.

Az utolsó czímben pedig előadja szerző a társadalmi, vagy emberbaráti intézményeket, melyek mint társadalmi presentiv intézkedések a bűnözést gátolnák.

Megemlíti a gyermekvéd-, a rabsegélyezési egyleteket, a dologházakat, az alkoholismus korlátozására vonatkozó intézkedéseket.

Végül még értekezik az erkölcsösség szerepéről a büntető jogban, említi az erkölcstelenség terjedésének okait. Utal a gyermeknevelés fontosságára, a házassági intézménynek tisztaságára stb. stb.

Mindezt szerző igen nagy gonddal hordta össze, állította egybe.

A következő szakaszban szerző a pénzbüntetés és annak végrehajtásának reformáról értekezik.

Utal azon félszegsége, mely a gazdag és szegény tettes ilyféle büntetéséből keletkezik.

A gazdag könnyen fizet, a szegényebb nehezen, a szegény nem tud fizetni.

A pénzbüntetésnek szabadságvesztési büntetésre való átváltoztatását a szegény sinyli meg.

A gazdag könnyű szerrel menekül, vagy éppenséggel nem is éri a vagyonbüntetést.

Utal ezen irányban ama reformokra, a melyek által a bírónak a maximum meg nem kötöttsége esetén az egyéni helyzet megbírálását tenné lehetővé.

Az átváltoztatási kulcs helyes kezelését kívánja a gyakorlatban, hogy t. i. az 5—10 frt közötti latitudo legyen a mérvadó, ne a sablonszerű kezelés, mely szerint csupán 5 vagy 10 frt szokott számíttatni.

A börtönügy reformjánál utal szerző a büntetőtörvénykönyv rendelkezéseinek szükségyszerű végrehajtására, utal az írlandi progressiv rendszer helyességére, helyteleníti a visszaesők részére fennálló feltételes szabadlábra helyezésének korlátozását.

Egy következő fejezetben foglalkozik a szerző a fiatal korú büntetettek kérdésével, a javító-intézetek reformálásával. Eredetiség dolgozatában nincs, ha kritikával találkozunk is, az nem önálló.

Szorgalmas munka, de értéke az elsőn alul áll.

A tudományos színvonalat nem éri el, a mit az elsőről mondani lehet.

Díjat nem indítványozhatok, — de szorgalmáért szerzőt megdicsérendőnek vélem.

Budapest, 1898 április 26-án.

DR. KIRÁLY JÁNOS.

A politikából kitűzött 8. számú pályakérdésre, melynek jutalma a Senger Katalin-alapból 260 frt, egy pályamű érkezett a következő jelíggel: A nép határoz, a fejedelem végrehajt. (Montesquieu.)

A 226 oldalra terjedő pályamű első harmincz lapján az alkotmányos állam főkérdéseit századunk első felének államtani világításában tünteti fel.

Majd a részletekre térve a 75. oldalig az angol alkotmánynak a királyt, a parlamentet, a kormányt illető jogelvéit adja elő.

Kifejezési könnyűség, az irány bizonyos megállapodottsága jellemzik e részt, mely tulajdonoknak azonban nem felel meg mindig a tartalom szabatos körvonalozaása.

Csak ezután fog belé a tulajdonképeni tárgyhöz tartozó részleteknek, mint a választói jog reformjának, a kisebbségek képviselőiténak, a referendumnak fejtegetésébe.

Pályázó kétségtelenül sok szorgalmat tanusít; van érvelő tehetsége, ítéleteit, következtetéseit kellőleg meg bírja okolni, a mit különböző szerzőkből olvasott, helyesen tudja céljára csoportosítani.

És szerző sokat olvasott, a baj csak az, hogy éppen az újabb irodalmat nem vette tekintetbe és így a pályakérdés főcélját nem éri el, mely nyilván abból áll: kimutatni, hogyan törekszenek a képviselői rendszert az állampolgároknak a szuverén hatalomban való direkt részesedésévé átalakítani.

Pályázó a képviselői rendszernek túlságosan ahhoz az alakjához tartotta magát, a melyet 48-iki törvényhozásunk létesített s ennek szélesb alapokra fektetését is már elvi átalakításának veszi.

Ellenben a képviselőknek a pártszervezet, a program, a népgyűlések általi megkötését, a képviselők visszahívásának jogát, a referendumat, a kisebbségi képviselőt sem irodalmi, sem aktuális oldaláról nem világítja meg kellőleg.

Mindezeknél fogva, habár a kérdést pályázó meg nem oldja, tekintettel mégis kifejtett szorgalmára és tehetségére, a jutalmat kiadni javasoljuk, de annak fentartásával, hogy a mennyiben a munkát nyomtatásban közzé tenné, pályadíj-nyertességét meg nem említheti.

CONCHA GYÓZÓ.

Jelentés

a jogbölcsleletről kitűzött 5. számú pályázati felhívás eredményéről.

E felhívás következőkép hangzott: „Vizsgáltsék meg valamely tetszés szerinti (modern, történeti vagy néprajzi) tételes büntetőjog a tekintetben, mennyire uralkodik abban a czélszerűség és mennyiben a megtorló igazság gondolata, vagy más, a czélszerűség elvétől független elv. Jutalma a Pasquich-alapból 70 forint.” E felhívásra egy pályamunka érkezett be, a melynek czime: *A leges barbarorum megvizsgálása büntetőjog-bölcséleti szempontból, tekintettel az ősgermán büntetőjogra is*, és a mely következő jeligét viseli: „Nemo prudens punit, quia peccatua est, sed ne peccetur.”

E munka csekély terjedelmű, 60 nyolczadrétű lap, és rövid bevezetés után három részre oszlik, a melyek közül az első a büntetés alapelvét, a második az ősgermán büntetőjogot, a harmadik a germán népjogok büntetőjogát tárgyalja.

A dolgozat nincs minden szorgalom és képesség nélkül megírva. Az előbbi abban mutatkozik, hogy a szerző a germán népjogok egy részét tényleg elolvasta. Ez ugyan a szerző által választott tárgy kifejtésének *conditio sine qua non*-ja és így a legkevesebb, a mit követelni lehet, de — tanuló, kezdő dolgozatáról lévén szó — mégis megemlítést és elismerést érdemel. Az utóbbinak nyilvánulása néhány talpraesett megjegyzés. Ilyen az, hogy mennél nehezebben, vagyis ritkábban képes a büntetés bizonyos társadalmi állapotok között a büntetéseket, vagy ugyanazon társadalmi állapotok között a büntetések bizonyos fajtáját utólélni, annál szigorúbbnak kell az illető büntetésnek lennie, hogy elrettentő legyen, vagyis hogy a büntetés szigorúságának *caeteris paribus* bizonyosságával fordított arányban kell lennie. Ily talpraesett megjegyzés továbbá az, hogy a *talio* kisebb vétségekkel, például becsületsértésekkel, boszantásokkal szemben azért nem volt alkalmazható oly büntetési rendszerben sem, a melyben különben helyet foglalt, mert ily esetekben csekély büntetést jelentvén, nem volt eléggé hatályos. E tényt a szerző mint annak jelenségét hozza fel, hogy a talióval (a melyet pedig általában a czélszerűség megfontolásától teljesen független megtorló, egyenlősítő igaz-

ságossági érzésnek tulajdonítanak) egyidejűleg a czélszerűség meggondolása is működik az emberben. E tény szerinte valószínűvé teszi, hogy a talióban szintén nem a megtorló ösztön, hanem a demonstrálás, a visszatükröztetés czélszerűségi gondolata uralkodik. A taliónak ezen, a nagyobb büntetésekre való korlátozottságát helyesen állítja azon másik korlátozása mellé, hogy vagyoni büntetésekre nem alkalmaztatik, mely utóbbi tény, mint a talio czélszerűségi jellegének bizonyítékát, egyetemi tanulmányai alatt volt alkalma hallani.

Egészében azonban a beérkezett pályamunka nem eléggé alapos. Mélyebbre menő gondolkodást a népjogokbeli büntetési rendszer alapelveiről általában, behatóbb vizsgálódást ezen alapelvek speciális keresztülviteléről benne nagyon kevés találunk. Az irodalom jelentékeny részét is figyelmen kívül hagyta, így például Günther L. *Die Idee des Wiedervergeltung in der Geschichte und Philosophie des Strafrechts* cz. művét, mely pedig egyenesen tárgyára vonatkozik, így Wilda *Strafrecht des Germanen* cz. munkáját, és egyebeket, például azon művek legnagyobb részét, melyek Günther említett könyve I. kötetének 162. és 163. lapján említve vannak. Különösen figyelmen kívül hagyta azon irodalmi vitákat is, a melyek arra vonatkoznak, milyen jelentőséggel és célzattal bírtak és kit illettek a *compositio* egyes részei, a melyek mind fontosak az általa tárgyalt kérdést illetőleg.

Aligha nem túlzás azon eredménye, hogy e megtorló igazságosság gondolata éppenséggel nem úgy csak elenyészően nyilvánul a népjogokban. A czélszerűségi meggondolás elhomályosulása a megtorló, egyenlősítő igazság gondolata által kétségtelenül e törvényhozásban sem hiányzik, a mint semmi más törvény sem ment attól. A 48. és 49. lapon adott czélszerűségi magyarázatát a *leges barbarorum* pontos büntetési díjszabásáról sem tarthatom helyesnek; csak annyi áll, hogy abban a büntett veszedelmesebb, vagy kevésbé veszedelmes fajainak elnyomására nagyobb, illetőleg kisebb igyekezet és ennyiben a czélszerűség gondolata uralkodik.

Vége e dolgozat stílusa is pongyola és előadása rendszertelen és azért eredményei nehezen tekinthetők át.

Mindezeknél fogva tisztelettel alulirott azt javasolja, hogy

a tekintetes Kar a díjat ez alkalommal ne adja ki, hanem a felhívást újra kitűzni méltóztassék azon reményben, hogy az másodszor dúsabb eredményre fog vezetni. A jelen dolgozat avval biztat, hogy alaposabb gondolkodás és tanulmány után annak szerzője is komolyabb és értékesebb munkát nyújthatna. A *leges barbarorum* választása a vizsgálat tárgyául szerencsés gondolat. Ha azonban a szerző újra pályázni nem akarna, javaslom, hogy beleegyezése esetén a jelígés levél felbontatván, neve dicsérőleg felemlíttessék.

Budapest, 1898 április 26.

Dr. PIKLER GYULA.

Hozzájárulok.

Dr. CSARADA JÁNOS.

Tekintetes Kar!

A n. k. jogból kitűzött következő pályakérdésre: „Adasék elő a n. k. választott, vagy békebirósági intézmény jelentősége, utalással annak történeti fejlődésére és az újabb mozgalmakra, melyek annak általános meghonosítására irányulnak“, mindössze egy pályamunka érkezett be:

Le droit est le souverain du mond; Mars en est le tyran — (Mirabeau) jelige alatt.

Negyedrét alakban 333 lapra terjed. A bevezetésen kívül három részre oszlik. Ebben az anyagot következő címek alatt tárgyalja.

A bevezetésben szól:

1. A vál. bíróságokról, mint a n. k. jog biztosítékairól.

2. A n. k. viszályok békés elhárításának módjairól.

3. A n. k. vál. bíróságok intézményéről a n. k. jog mai állásában.

Ezt követi az első rész: A n. k. vál. bíróság multja, melynek keretében három fejezetre felosztva előadja a vál. bírósági intézmény állapotát az ó-, közép- és az újkorban.

A második rész címe: *A n. k. vál. bíróság jelene*. Ebben szintén három fejezetre felosztva tárgyalja:

A jelen század mozgalmait a vál. bíróságok érdekében.

A tudomány álláspontját szemben ezen intézménnyel.

Végre a vál. bíróságok jelentőségét a gyakorlatban.

A harmadik rész a n. k. vál. bíróságok jövőjének van szentelve. Ebben szerző saját reflexióit adja elő.

E felosztásból is kiderül, hogy a pályázó a kérdés minden részére kiterjesztette kutatásait és azt minden oldalról megvilágítani törekedett és pedig a forrásmunkáknak oly apparatusával, mely ily nemű pályaművek rendes körét jóval túlszárnyalja.

Igaz, hogy pályázó őszintén bevallja, hogy a felsorolt és körülbelül százra tehető forrásmunkáknak nem valamennyiét olvasta el, de kimutathatólag olyan munkákat forgatott, a melyek könyvtárainkban fel nem találhatók. Azokhoz tehát csak külföldi könyvtárakban juthatott, a mi bizonynyal méltánylást érdemel. Általában a munkából világosan kiderül, hogy pályázó szeretettel csüggött a tárgyán, ezen lelkesen és buzgón dolgozott. Az a törekvése, hogy a kérdésnek minden részletébe behatoljon és annak a legapróbb mozzanatait sem hagyja figyelmen kívül, a munkának egyik dicséretes oldalát képezi.

E mellett azonban a hibákat sem hallgathatom el, melyek a munkában elég nagy számmal fordulnak elő.

Elsőbben is mindjárt az alapelv, a melyből kiindul, helytelen. Ő a n. k. jogot tisztán ethikai alapra fekteti, annak összes garanciáit az államok becsületérzésében, kötelességtudásában keresi. Csakhogy ezen — azt hiszem — már túl vagyunk. A n. k. jognak is megvan a saját alapja és feltétlen szükségességénél fogva létezik. Belső erejéről éppen az tanuskodik, hogy külső materiális garanciák nélkül is elég szabályosan működik és általában kielégítően érvényesül. Bizonyos azonban, hogy nem szabad azt összevegyíteni a hatalmi kérdésekkel, mert ezekkel szemben még a köz- és magánjogok körében is gyakran igen nehéz helyzetben van a jog. A n. k. viszonyokban pedig aligha valaha is képes lesz föltöttük győzedelmeskedni.

A pályázó pedig ezeket a fogalmakat alaposan összekeveri. Ez egyik főoka annak, hogy a pályázati kérdés természetével, céljával és feladatával sehogy sem tudott tisztába jönni. A n. k. vál. bíróságok intézményében ő többet lát és abból többet remél, mint a mennyit remélni lehet. Reflexiói-

ban ennek a következő passzus ad kifejezést: „Az emberiség az örök béke után sóvárog, a mint sóvárgott mindig, ez az irány az, a mely felé természetsszerűleg törekedni kell.“ Csak-hogy hiába sóvárgunk — még ha így volna is! — és törek-szünk olyan után, a mi soha meg nem valósítható.

Ellenkezőleg, szerzőnek az lett volna a feladata, hogy élesen megkülönböztesse azokat a jogos, és tegyük hozzá, üdvös törekvéseket, melyek arra irányulnak, hogy a n. k. jogéletben oly intézmények létesüljenek és megszilárduljanak, melyek segítségével a békeállapot lehetőleg fönntartható, annak legalább is indokolatlan vagy csekély okokból eredő megbontása elhárítható legyen azoktól a törekvésektől, vagy inkább ábrándoktól, melyek az örök béke létesítésében keresik a megoldásnak egyedüli lehetőségét. Annyit már szerző-nek is észre kellett volna vennie, hogy komoly részről ilyen soha nem hangoztattak, és összekapcsolása a n. k. vál. bírósá-gok hivatásával és céljával magának az egész intézmény-nek compromittálására vezet.

Általában pedig — a tárgyat illetőleg — bizonyos nagy-fokú túlzás ragadja meg a szerzőt minden irányban. Így a n. k. jog codificatióját és a n. k. uniókat is kapcsolatba hozza vele. Tagadhatatlan, hogy egy codificált n. k. jog a vál. bi-róságoknak is javára válnék, eljárásukat tetemesen megkön-nyítené, de el nem fogadható, hogy ez az érdek kiválóan dominálna a fölött a törekvés fölött, mely egy ilyen munká-lat által a n. k. jogállapotnak egész összességében való meg-szilárdítására törekszik. A mi pedig az uniókat illeti, azok mint a n. k. administratio körébe tartozó alakulások és szer-vezetek, ettől a tárgytól, mely egy n. k. bírói szervezet meg-alakulásával és fejlődésével foglalkozik, teljesen külön válasz-tandók.

A mi végül a n. k. vál. bíróságok jelentőségét illeti, a gyakorlati életben, szerző itt is sok túlzástól megszabadulha-tott és okoskodásával helyesebb utra juthatott volna, ha meg-szíveli egy általa is idézett írónak következő szavait: „L'arbitrage est des ormais appelé à jouer un rôle sérieux dans les rapports des peuples, toulefois il ne faut pas se lais-ser emporter à de trop grandes illusions.“

Ezek mellett is elismerem, hogy pályázóban megvolt az igyekezet, hogy a tárgyat minden oldaláról megvilágítsa, és sikerült is neki igen sok és becses anyagot összegyűjteni, minthogy pedig, a mire a munka olvasásakor a fősúlyt fektettem, szerzőnek az a képessége, hogy a jövőben ennél jobbat is nyújthat, határozottan kiderül, ennek alapján bátor vagyok egész tisztelettel a tek. Karnak ajánlani, hogy részint szorgalmának jutalmául, részint a további munkásságra való buzdításul e pályamunka szerzője részére a 146 frtos Pasquich-féle díjat kiadni méltóztassék.

Budapesten, 1898 április 26.

Dr. CSARADA JÁNOS.

Hozzájárulok ahhoz, hogy a díj a szerzőnek kiadassék. De csak szorgalom címén. Komoly, tudományos felfogást a jog és különösen az államközi jog fejlődésének törvényeiről a dolgozatban nem találok. A szerző azon meggyőződésében azonban, hogy az emberiség az állandó békét idő folytával el fogja érni és hogy a választott bíróságok lépést jelentenek ezen eredmény felé, osztozom.

Budapest, 1898 május 12.

PIKLER GYULA.

III. Orvostudományi kar.

A budapesti kir. egyetem e. i. rectora ő Nagyságának

Budapesten.

Szerencsénk van Nagyságodat értesíteni, hogy az 1897/98. tanévre hirdetett egyetemi pályakérdésekre történt pályázatok a következők:

1. **A boncztanból** kitűzött e pályakérdésre: „Vizsgál-tassanak meg és irassanak le az összetett izületek valamelyikének (kéz-, láb-, térdizület stb.) anatómiai és fejlődési viszonyai, továbbá mechanikája, lehetőleg Röntgen-sugarakkal is. A készítmények az I. sz. anatómiai intézet tulajdonába mennek át. Jutalma a Pasquich-alapból 70 forint“, pályamunka nem érkezett be.

2. A boncztanból kitűzött e pályakérdésre azonban: „Vetessenek egybe és irassanak le saját vizsgálatok alapján a Jacobson-féle szerv anatómiai és szövettani viszonyai különféle gerincsesállatokon, nevezetesen alsó rangúakon is, hogy az eredményekből ezen szerv morphologiai magyarázata hozzáférhető legyen. A készítmények az I. sz. boncztani intézet muzeuma tulajdonát fogják képezni. A pályadíj a Margó-alapból 100 forint“, benyújtott egy pályamunka.

A mű megüti a kívánt mértéket, s noha csak 14 félapra van írva s 8 szép színes táblával ellátva, értékes összehasonlító histologiai adatokat tartalmaz, melyek e szervre vonatkozólag egyes szerzők téves nézeteit kiigazítják, másokét pedig constatálják; sőt szerző e szervéről jól nem ismert egyes állatfajokat is tanulmánya tárgyává tett és érdekes eredményekre jutott; a mű kijavítva s irodalmi bővebb adatokkal is ellátva, valamely szakfolyóiratban publikálható; irálya egyszerű, tiszta, érthető, magyarsága is jó; a kitűzött pályadíj ezen a „*scientiae juventutem alunt*“ című jeligés munkának odaitéltetett.

A felbontott jeligés levélke szerzőül *Navratil Dezső* II. éves orvostanhallgatót nevezi meg.

Az ugyanezen tárgyból a következő pályakérdésre: „Vizsgáltassanak meg boncztani készítmények alapján az együttlérző idegrendszer határkötege és fonatai. A készítmények a II. sz. boncztani intézet tulajdonát fogják képezni. Jutalma a Margó-alapból 100 forint“; szintén csak egy pályamunka érkezett be „*Ex omnibus omnino spinalibus nervis natus*“ jeligével. A pályaműhöz négy egész gyermekhulla kitűnő készítménye van csatolva, melyeken a sympathicus határköteg dúcza, valamint fonatai is szépen ki vannak dolgozva; jó irányú és jó magyarsággal megírt s bő irodalmi idézetekkel ellátott dolgozat; 103 negyedréti lapra terjed. A dolgozat mind benső értékénél, mind a muzeum készítménytárát gazdagító szép készítményeinél fogva a pályadíjra érdemes; miért is a kitűzött pályadíj ezen az, „*ex omnibus omnino spinalibus nervis natus*“ jeligés munkának itéltetett oda.

A jeligés levélke szerint szerzője *ifj. Genersich Antal* V. éves orvostanhallgató.

Mint hogy a Senger-féle boncztni, élettani s általános kórtani pályatételek benyújtási határideje még nem járt le, meddőknék nem mondhatók; a lejárt kórboncztni Senger-féle pályakérdés azonban: „Irássék le az endoarteritis chronica deformans kórboncztni és kórszövettani vizsgálatok alapján. Készítmények csatolandók. Jutalma a Senger-alapból 260 forint. Határidő: 1898 márczius 31.“, pályázó nélkül maradt; nemkülönb az Arányi-féle 21., 22. és 23. számú kórszövettani pályatételek.

Az élettani pályakérdésre: „Megvizsgálandók a gyomor felhám-változásai felszívódás közben. Jutalma a Pasquich-alapból 70 frt“, egy pályamunka érkezett be „*non (fingendum, aut) excogitandum, sed quid natura faciat*“ jeligével, mely, tekintettel azon kiváló szorgalomra, melylyel szerző az irodalmi adatokat összegyűjtötte és a kísérleti anyagot szövettanilag feldolgozta, a miről a pályamunkához mellékelt hat szép ábra és számos gyönyörű szövettani készítmény tanuskodik; tekintettel továbbá arra, hogy szerző a gyomor hámjának izgatás okozta elváltozásait eddig meglehetősen elhanyagolt módon szövettanilag tanulmányozta és e téren számottevő eredményeket bir felmutatni és járatos a kísérletezésben: *a dolgozat a pályadíjra érdemesnek találtatott.*

Szerzőül a jeligés levélke: *Entz Béla* III. éves orvostanhallgatót nevezte meg.

A kórszövettani következő pályakérdésre: „Miért lágyulnak el a festékek bőven megrakott nyirokmirigyek“, melynek jutalma az Arányi-alapból 60 forint, egy pályamunka érkezett be. Jeligéje: „*The proper studij of mankind is man*“. A pályamű megfelel a kívánalmaknak, a mellékelt görseői készítmények ügyes kézre vallanak és értékes anyagot képviselnek, a rajzok csinosak és tanulságosak, a mi pedig az irodalom felhasználásával rendszeren végzett szorgalmas vizsgálat eredménye, következtetéseiben józan ítéletet tanusít és egy függőben levő kérdés megfejtésére értékes adatokat szolgáltat, megérdemelte tehát a pályadíjat *Koch Béla* V. éves orvostanhallgató; a jeligés levél szerint ugyanis ő a szerző.

Eredménytelenül tüzetek ki a belgyógyászatból és sebészetből a Pasquich-féle 24., 26. és 27. számú pályatételek.

A f. tanévi pályatételek közül legtöbb pályamunkával a szemészet terén találkozunk. Mind a három pályatételre érkezett be egy-egy pályamunka. És pedig „Az atropinos kötőhártyalob (conjunctivitis atropinica) kórokának tanulmányozása, szövettani vizsgálatok, a kórképnek jellemzése és betegészlelés alapján. Jutalma a Pasquich-alapból 70 frt“ című pályakérdésre a „C'est l'atropine, qui est cause de la conjunctivite 'atropinique“ jeligével. Szerző helyesen fogta fel feladatát, megoldására a kitűzött szövettani vizsgálatok és klinikai észleleteken kívül még állatkísérleteket is végzett, a tudományos kutatás módszerében való jelentékeny jártasságot árult el s ilyen módon önálló eredményre is jutott. A jeligés levél szerzőül *Hauer Ferencz* V. éves orvostanhallgatót nevezi meg.

E pályakérdés: „Kutattassék a szürke hályog keletkezése, a mennyiben statisztikával lehetséges. Jutalma a Pasquich-alapból 70 frt“, szintén munkára szólított egy pályázót. *Jeligéje*: „*Sic itur ad astra.*“ A 61 negyedréti lapra terjedő dolgozat nemcsak kitűnő szorgalomról tesz tanúságot, hanem a kérdést teljesen megoldja, s a tudományt egy lépéssel előbbre viszi; egyúttal implicite rámutat, hogy kell a kutatás szálát tovább fonni, a betegség ellen a segítséget mely oldalon kell nyújtani. Megérdemelte tehát az odaitélt jutalmat a jeligés levélke által megnevezett szerző: *Schwitzner Hugó* V. éves orvostanhallgató.

Szerencsés megoldást nyert a következő szemészeti pályakérdés is: „Vizsgáltassék glaucomás szemeken az elülső csarnok zugának állapota és a készítmények mellékeltessenek. Jutalma a Senger-alapból 260 frt. Határidő: 1898 márczius 31.“, melyre szintén csak egy pályamunka érkezett be „It will not now be deemed by any experienced observer, that in eyes blinded by primary glaucoma some compress ion of the angle of the anterior chamber is constantly discoverable with microscope“ jeligével. A pályázó megfelelt a pályázat feltételeinek s nemcsak a bűvárkodás módszereiben tanúsított igen nagy jártasságot s nemcsak 408 drb kifogástalan technikával készült praeparatumot s 100 microphotographiát nyújtott be, hanem az ép és glaucomás csarnok-zug anatómiájának olyan

monographiáját nyújtotta, a melynek teljességénél fogva, valamint önálló következtetéseinek jelentősége által: a tudományos irodalomban absolut becsé van s műve forrásmunkául tekinthető. Önálló vizsgálatai alapján szól a kérdéshez s nagy irodalmi ismerettel bír. *Pályázó munkája jelentékenyen felül-emelkedik azon a színvonalon, melyet jogosan a priori várhatunk s egyetemi pályázatunk díszére s az orvosi tudomány előmozdítására szolgál. Ez alapon a fönnyelzett jeligéjű munkának a Senger-féle 260 frtos pályadíj odaítéltetett. Szolgáljon ez elismerésül a jól végzett munkáért s buzdításul a jövőre.*

A jeligés levélke szerzőül *Pólya Jenő Sándor* V. éves orvostanhallgatót nevezi meg.

A bőrkórtani, a közegészségtani és a törvényszéki orvostani Senger-féle pályatételek meddők maradtak.

Budapest, 1898 május 3., az orvoskari tanártestület VII. f. r. üléséből.

THANHOFFER LAJOS,
e. i. jegyző.

Dr. AJTAI K. SÁNDOR,
e. i. dékán.

A budapesti kir. egyetem e. i. rectora ó nagyságának

Buda pesten.

Vonatkozással Nagyságodnak /97/98. sz. átíratára, szerencsénk van ide mellékelve megküldeni az 1897/98. tanév pályázatainak eredményére vonatkozó jelentést és az 1898/99. tanévre kitűzendő pályakérdéseket.

Egyszersmind Nagyságodnak becses tudomására juttatjuk, hogy az idei pályabonczolatoknál az *Arányi-alapból kiadandó első díjat* (40 frt) az első sorban legjobb bonczjegyzőkönyvért: *Boleman Béla* III. éves orvostanhallgató, a második díjat pedig (20 frtos) a másodsorban legjobb bonczjegyzőkönyvért: *Entz Béla* III. éves orvostanhallgató nyerte el.

Figyelemre méltó bonczjegyzőkönyvvvel vett részt a pályázatban *Guszmann József* V. éves orvostanhallgató is s ama helyzetben vagyunk, hogy szorgalmát 20 frtos szorgalmi díjjal ismerjük el, a mennyiben Genersich Antal ny. r. tanár úr e czélra karunk dékánjánál 20 frtot tett le.

Az egyetemi ünnepélyen kiadandó, összesen 80 frtnyi szorgalmi díjat s a sikeresen megoldott kórszövettani pályakérdésnek 60 frtnyi Arányi-féle jutalomdíját bátrak vagyunk jelen átiratunk kapcsán Nagyságodhoz átszármaztatni.

Budapest, 1898 május 3-án, az orvoskari tanártestület VII. f. r. üléséből.

THANHOFFER LAJOS,
e. i. jegyző.

Dr. AJTAI K. SÁNDOR,
e. i. dékán.

IV. Bölcsészeti kar.

A budapesti m. kir. egyetem e. i. rectora ő nagyságának

Buda pesten.

Nagyságos Rector Úr!

A bölcsészeti karnak a folyó 1897/98. tanévre hirdetett pályakérdéseinek pályázati eredményére vonatkozó jelentésemet a bölcsészettudományi karnak 1898. évi április hó 28-án tartott VI. rendes ülése határozatai alapján, a következőkben van szerencsém Nagyságod elé terjeszteni.

A folyó tanévre kitűzött huszonkét pályakérdés közül *tizennégyre* beérkezett összesen *tizenkilencz pályamű*; függőben van egy pályázat, melynek benyújtási ideje *két évre terjed*; végre hét pályakérdésre, nevezetesen:

A Magyarország történetéből negyedszer kitűzött 34. sz.	
A chemiából	36. „
Az ókori egyetemes történelemből 4-szer	37. „
A classica-philológiából harmadszor	41. „
Az állattanból harmadszor	45. „
Az aeshetikából	49. „
A művészettörténetből	52. „

kitűzött egy-egy pályakérdésre pályamunka nem érkezett be.

A beérkezett pályamunkákról szóló jelentésem első részében van szerencsém a reájuk vonatkozó kari határozatokat röviden előterjeszteni, míg másik részében a bíráló szaktanárok véleményes javaslatait foglalom össze.

I. Kari határozatok a beérkezett pályamunkák jutalmazása tárgyában.

1. A *magyar történelemből* a következő kérdés volt kitűzve: Nagy Lajos első háboruja Velence ellen. 1345—1346. Jutalma a Schwartner-alapból 360 frt. Határidő: 1898 márcz. 31.

Beérkezett egy „*Induite vos armatura Dei stb.*“ jeligéjű pályamű, melyet a kar jutalomra érdemesített. Szerzői: *Vértessy Jenő* és *Domanovszky Sándor* III. é. b.-hallgatók, kik között a jutalomdíj egyenlő részekben megosztandó.

2. Az *ókori görögtörténelemből* a következő kérdés volt másodszor kitűzve: A nem-irott törvények (*ἀγραφοι νόμοι*) az athéni államéletben. Jutalma a Pasquich-alapból 70 frt.

Beérkezett egy „*Νουον διαφείσις stb.*“ jeligéjű pályamű, melyet a kar jutalmazásra érdemesnek nem találván, a *pályadíjat nem adja ki*.

3. Az *újkori egyetemes történelemből* a következő kérdés volt másodszor kitűzve: A fényűzés törvénye. Jutalma a Pasquich-alapból 70 frt.

Beérkezett egy „Az asszonyt csak szeresd s az Istent imádd“ jeligéjű pályamű, melyet a kar jutalmazásra érdemesnek talált. Szerzője: *keczeli Mészáros János* III. é. b.-hallgató.

4. A *földrajzból* a következő kérdés volt harmadszor kitűzve: Vizsgáltassék meg Sterneck R. Magyarországon eszközölt ingamegfigyelései alapján az összefüggés, a nehézségi gyorsulás és a talaj *geologiai szerkezete között*, különös tekintettel a *Balaton északi részére*. Jutalma a Pasquich-alapból 70 frt.

Beérkezett egy „Galilei“ jeligéjű pályamű, melyet a kar jutalomra érdemesített. Szerzője: *Kubacska András* III. é. b.-hallgató.

5. A *magyar irodalomból* a következő kérdés volt másodszor kitűzve: Kivántatik mindazon helyek pontos egybeállítása és tárgyalása, melyek Kazinczy eddig kiadott leveleiben a görög és római classicusokra vonatkoznak. Jutalma a fővárosi alapból 50 frt.

Beérkezett három pályamunka, melyek jeligéi a következők: a) „*Vos exemplaria stb.*“; b) „A mult példa legyen“, Kazinczy; c) „A munka nemesít.“ A bölcsészeti kar a „*Vos exemplaria Graeca stb.*“ jeligéjű munkát jutalomra érdemes-

nek találta. Szerzője: *Kaufmann Lajos* IV. é. b.-hallgató és a b. Eötvös József-collegium tagja.

6. Az *ugor összehasonlító nyelvészetből* a következő kérdés volt kitűzve: Kivántatik a vogul nyelvjárások szóképzésének összehasonlító ismertetése. Jutalma a Pasquich-alapból 70 frt.

Beérkezett egy pályamunka; jeligéje: „*Ogni nuovo stb.*“ A kar e munkát jutalmazásra érdemesítette. Szerzője: *Gombóc Zoltán* III. é. b.-hallgató s a b. Eötvös József-collegium tagja.

7. A *kísérleti természettanból* a következő kérdés volt kitűzve: Kivántatik a légnemű testek sűrűségének meghatározására szolgáló módszerek ismertetése, az elérhető pontosság számbavételével. Jutalma a Pasquich-alapból 70 frt.

Beérkezett három pályamunka; jeligéik: a) „*De densitate fluidorum compressibilum*“; b) „*A tudomány belsejében kincset rejtő bánya*“; c) „*Igen magas hőfoknál stb.*“ A kar a „*De densitate fluidorum*“ jeligéjű pályamunkát jutalmazásra érdemesítette. Szerzője: *Kármán Ferencz* IV. é. b.-hallgató.

8. Az *embertanból* a következő kérdés volt másodszor kitűzve: Határozottassanak meg az emberi agyüreg (*cavum cranii*) nagyságának, valamint az agy három dimensionális méretének ingadozásai a föld összes emberfajtaíra vonatkozólag; állíttassanak fel egységes alapelven méreti csoportok a melyek szerint az egyes emberfajtákat jellemző típusok rendszeresen megállapíthatók. A díjjal kitüntetett pályamű az embertani intézet tulajdonába megy át. Jutalma a Pasquich-alapból 70 frt.

Beérkezett egy „*Minden tudományban csak annyi a tudomány stb.*“ jeligéjű pályamű, melyet a kar jutalomra érdemesnek talált. Szerzője: *Dobsa László* IV. é. b.-hallgató.

9. A *francia irodalomból* a következő kérdés volt kitűzve: Diderot drámai elmélete, megvilágítva a modern francia színműírók gyakorlatával. Jutalma a fővárosi alapból 50 frt.

Beérkezett egy pályamunka; jeligéje: „*Greift nur hinein in's volle Leben stb.*“ A kar e munkát jutalmazásra érdemesítette. Szerzője: *Gedeon Alajos* III. é. b.-hallgató és a báró Eötvös József-collegium tagja.

10. A *középkori történelemből* a következő kérdés volt kitűzve: A Hohenslaufházi uralkodók viszonya a római curiá-

hoz a XII. század végeig, forrásszerű feldolgozásban. Jutalma a fővárosialapból 50 frt.

Beérkezett egy pályamunka; jeligéje: „*Justitia in suo etc.*“ A kar a munkát jutalomra érdemesítette. Szerzője: *Géber Antal* II. éves joghallgató.

11. A *német irodalomból* a következő kérdés volt kitűzve: A német ballada és románcz története 1750—1850. Jutalma az Arenstein-alapból 50 frt.

Beérkezett két pályamű; jeligéik: a) „Gern hätt ich fortgeschrieben stb.“; b) „A német balladában stb.“ A kar *mindkét* dolgozatot jutalomra érdemesnek találván, az elsőnek a kitűzött díjat, a másodiknak a classica-philológiára 41. sz. alatt kitűzve volt, de felelet nélkül maradt kérdésnek jutalomdíját ítélte oda. A nyertes szerzők: *Herz Árpád* III. é. és *Mráz Gusztáv* III. é. b. hallgatók; mindkettő a b. Eötvös József-collegium tagja.

12. A *magyar nyelvészetből* a következő kérdés volt kitűzve: Kifejtendő, mennyire különbözik a mai magyar irodalmi nyelv a mai közbeszédtől (köznyelvtől), hangtani, szótani, mondattani és szótári tekintetben? Jutalma a Pasquich-alapból 70 frt.

Beérkezett egy „*Mortalia facta stb.*“ jeligéjű pályamű, melyet a kar jutalomra érdemesnek talált. Szerzője: *Csűrös Ferencz* III. é. b.-hallgató, a báró Eötvös József-collegium tagja.

13. A *görög philológiából* a következő kérdés volt kitűzve: A homerosi szöveg története s a homerosi kérdés jelen állása. Jutalma a Pasquich-alapból 70 frt.

Beérkezett egy pályamunka; jeligéje: „Die Fülle der Probleme stb.“ A kar e munkát jutalmazásra érdemesnek találta. Szerzője: *Hirschmann Ferencz* IV. é. b.-hallgató, a Eötvös József-collegium tagja.

14. A *latin nyelvészetből* a következő pályakérdés volt kitűzve: Mi különbség van a latin és magyar nyelv között a birtokos viszony kifejezésére nézve? Kivántatik az összes tüne-mények pontos egybevetése. Jutalma a Pasquich-alapból 70 frt.

Beérkezett egy pályamű; jeligéje: „Labor omnium virtutum parens est.“ A kar a munkát jutalomra érdemesnek *nem* találta s a pályadíjat *ki nem adja*.

Vége a Magyar Tudományos Akadémia évi nagygyűlésén egy-egy egyetemi hallgatónak adományozandó: „*Nyelvtörténeti Szótár*“, illetve „*Monumenta Historiae Hungarica*“ egy-egy példányára a folyó évben érdemesnek találta a kar: az első műre: *Csűrös Ferencz* III. é. b.-hallgatót s a báró Eötvös József-collegium tagját; — a második műre: *Rácz István* végzett theologust, I. éves böls.-hallgatót.

Budapesten, a bölcsészettudományi kar tanártestületének 1898. évi április hó 28-án tartott VI. rendes üléséből.

Dr. FRÖHLICH IZIDOR,
e. i. bölcsészeti d. e. k. d. e.

II. A bíráló szaktanárok véleményes jelentései.

Jelentés a latin philológiából kihirdetett pályázat eredményéről.

A latin philológiából kitűzött pályakérdésre egy pályamű érkezett. Jelige: Labor omnium virtutum parens est.

Arra a kérdésre kívántunk alapos feleletet, hogy micsoda különbség van a latin és magyar nyelv között a birtokviszony kifejezésére nézve.

Ezt a pályázót jóformán meg sem értette.

Bevezetésében, melyben nagy feneket kerít, annyira, hogy még a tudományok felosztásáról is szól, különösen azt hangsúlyozza, hogy a latin az árja nyelvtörzs itáliai családjához, a magyar pedig az ural-altáji nyelvtörzs finn-ugor családjához tartozik; hogy a latin hajlító, a magyar pedig ragozó nyelv s hogy már e természeti és alaki különbségek-nél fogva is a két nyelv között csak az eltérés és a különbség mértékének meghatározása lehet észszerű és következetes eljárás.

Ahhoz, hogy a latin meg a magyar nyelv milyen családdal tartozik, a kitűzött kérdésnek éppenséggel semmi köze. Ott nem az etymologia, nem a rokonság, hanem a mondat, a nyelvszókás jön szóba. A pályázót nem tudja, hogy e téren néha még a legidegenebb nyelvek is találkoznak, az egymással rokon nyelvek pedig olykor teljesen elütnek egymástól. Egyébiránt a pályázat nem is a találkozás kiderítése kedvéért vetette fel a szóban forgó kérdést, hanem éppen azért, hogy végre-valahára rendszeresen ismertette

lássuk a magyar nyelvnek ezt a rendkívül érdekes sajátosságát, mely szerint sok olyan esetben birtokviszonyt jelöl, a mikor e viszony a latin és sok egyéb nyelvben számba sem jön. Tanuságos mutatványul hadd idézzem ezt a pár példát: két esztendeje, hogy itt volt, napjában, nyárára, nagyjában, melegeben rajta kapták, java bor, eleje buza, stb. stb.

Mint hogy a pályamű ebbeli várakozásunknak meg nem felel, a pályadíj kiadását nem javasoljuk.

Budapesten, 1898 április 10.

Ponori THEWREWK EML,
egyetemi ny. r. tanár.

A latin philológiából kitűzött pályakérdésre beérkezett egy pályamű, melynek jeligéje: „Labor omnium virtutum parens est.”

44 irott negyedívrét lapon a flectáló és ragos nyelvek közti különbség feltüntetése és a magyar birtokragok morphenikus fejtegetése után az elemi nyelvtan tényeit a megfelelő latin formákkal egybehasonlítja és ezek során azon végeredményre jut, hogy alig találni nyelvbéli jelenséget, a melyekre nézve a teljes egyezést megállapíthatnók.

Az egész dolgozat felszinen mozog, túlterjeszkedik a kitűzött feladat határain, midőn morphogenikus magyarázatokba bocsátkozik, és pedig nem is a legujabb nyelvhasznolási eredmények számba vételével.

A latin genitivus ragját egyszerűen szintén külön szó maradványának tekinti, de jellemét, jelentőségét nem is érinti. Mindenütt csak különbséget lát a magyar és latin nyelv között a birtokos viszony kifejezésére nézve és nem veszi észre, hogy ily szó, mint *amasius*, megfelelően a sanskrit *vayosyas*-nak voltaképen genitivus melléknévi formában és megfelel a magyarban a *Peteri*-féle kifejezésnek, melyet éppen úgy lehet ragozni. A Kuhn nézete (K. 2. 15, 311.) valószínű, hogy a genitivus ragozhatatlanná vált melléknév.

De jobb lett volna kikerülni a kérdéseket, melyek szorosan nem tartoztak feladatához.

Az összes jelenségeket meg pedig nyelvtörténeti adatok alapján kellett volna egybeállítani és akkor szolgálatot tett volna még a tudománynak is. Az értekezés jelen alakjában

oly elemi dolgokat tartalmaz, példái annyira a középiskolai tankönyvek körében mozognak, hogy a jutalomra érdemesnek nem ítélném és mellőzendőnek tartom.

Budapest, 1898 április 14.

HEGEDŰS ISTVÁN.

Jelentés a görög philológiából kihirdetett pályázat eredményéről.

„*A homerosi szöveg története s a homerosi kérdés mai állása*“ cím alatt kitűzött pályakérdésre beérkezett 997/1897/98. sz. pályamű, melynek jelige: „Die Fülle der Probleme, die der Name Homer andeutet, ist so unendlich, dass weder ein einzelnes Buch, noch die Lebensarbeit eines einzelnen Menschen hinreicht, sie auszuschöpfen.“ (P. Lauer: Grundfragen der Homerkritik. 312.)

A pályamű a Homerosi szövegtörténet egy fejezetét dolgozta ki 80 írott negyedívrét lapon, ezután két lapon egy pár szóval megjelöli az utat, melyen tovább haladva, a kitűzött feladatot megoldani reméli. A megírt és benyújtott fejezet *in medias res* vezet.

Az utóbbi évek nagy polemiájából, melyet a Wolf-Lachmann és Hermann azon álláspontja ellen, mely a Peisistratos-féle szerkesztést a „vox totius antiquitates et contentiens fama“ alapján elfogadja, főként Wilamowitz támasztott, a főbb érveket — mondhatni, mind a Wilamowitz érveit — sorolja fel és végeredményképen kimondja, hogy a Peisistratos-féle szerkesztés nem történeti tény, vagy Wilamowitz kedvelt kifejezése szerint „puszta legenda“. Felhozza az atheni interpalato történetét, Dieuchidas vádját, az atheni befolyást a Boiolia több passusára, valamint a Od. λ, 621. és γ 81. és az egész Doloneia betoldására vonatkozólag, igyekszik az Aios monda átalakulásából a Menestheusra vonatkozó helyek beszövéseiből az astikai példányok kizárólagos uralmát tüntetni fel és ennek magyarázatát is találni az atheni Lellem hegemóniájában. Másfelől a Peisistratos előtti korban Lykurgus és Solon intézkedéseiben a korábbi szerkesztés mellett hoz fel érveket. Az utolsó két lap: *Előszó gyanánt* cím alatt a következő fejezetek kidolgozását helyezi kilátásba: Az ó-kor szövegkritikája, az Aristarkhes előttiek, Aristarkhez, az ő

követői és ellenei. Ezután folytatná a szövegtörténetet Villoisonig. A *második* fejezet tárgyalná a szöveg történetét Villoisontól a jelenkorig. Ezután a pályakérdés második felét igéri szerző kidolgozni, bevezetésül adván a kérdés történetét.

Vélemény.

Szerző jeligéjének tudatában voltak azok, kiknek javaslatára a tek. Kar e pályakérdést kitűzte.

Voltaképeni cél az volt, hogy a pályázó a homerosi szöveg alakulását a homerosi rhapsodiskola élő szózhagyományával egybekötve, a művelődéstörténeti viszonyok mérlegelése mellett (pl. az írás történetének felhasználásával) a mai század irodalmi vitáinak alapját kutatva, a már bizonyos megállapodásra jutott nézetek áttekintésével, pragmatikus történetét adja. Ez alakban az irodalomnak is felette hasznos szolgálatot tesz vele.

Minthogy szerző részletes tervrajzot az egész műről nem készített, mert a fentjelzett fejezet-czímek érdemleges tájékozást nem nyújtanak, a kidolgozott fejezetből kell véleményt alkotnunk arra nézve, hogy rátermett-e az egész feladat megoldására. Már maga az a tény, hogy fölismerete azon nézet jelentőségét, mely a Wolf-Lachmann-féle védelmet egy már az ó-korban is a pergamosi iskolában felállított vélelmen: a Peisistratosi szerkesztés vélelmén alapulónak tünteti föl, elárulja, hogy a philologiai módszer iránt élénk érzékkel viseltetik és habár Ludwig meg Lauer érvelésével tüzetesebben foglalkozhatott volna és így Wilamowitz csábító érvelése nem terelte volna oly annyira egyoldalú irányba; még tévedése is figyelmet érdemel. Nem helyez súlyt a metacharachenimus kérdésére, holott Lauer 10 példája (i. m. 76—79 l.) nagyon jellemző; csak pótlóban, egy mondatban érinti az írás kérdését, de azért alapjában a helyes uton van; mert a homerosi szöveg régebbi kialakulását és befejezését ténynek fogadja el. Hogy pedig a Wolf-Lachmann-féle Peisistratos szerkesztés elmélet, mint az egész Lieder-theorie egyik szegletkövét kimozdítva, magának a homerosi kérdésnek felfogására nézve helyes szempontot nyújt: az kétségtelen. És e ponton kapcsolódik össze a kitűzött kérdés két ága.

Erre már szerző nem utal. Oly szűk korlátokat szabott

maga elé, csekélyebb jelentőségű dolgot is (így az Aios-mondát) oly részletesen tárgyalja, hogy ezzel a műszerkesztés terén gyakorlatlanságát árulja el.

Az *argumentum et silentio* nem érvényesíthető azon állítás mellett, hogy az alexandriai iskola nem tudott semmit a Peisistratosi szerkesztésről. E hallgatás épp a Peisistratos-Hipparchos-féle példány kizárólagos uralmát bizonyítja. Hogyan is lehetne képzelni a *Panathenaia* ünnepén elrendelt Homeros-előadást hivatalos példány nélkül.

De a hivatalos példány éppen nem bizonyít a mellett, hogy tehát csak a Peisistratos-Hipparchos szerkesztése volt az *első*.

Legjobban sikerült szerzőnek az az érvelése, mely Cicero de or. III. 34. ismert passusának forrását a Stoikus-iskola révén a pergamosi Anitarkhes-ellenes iskola felfogásában mutatja ki.

Bár az egész feladatnak mintegy negyedrészt dolgozta fel, a benyújtott fejezet alapján érdemesnek tartom szerzőt arra, hogy buzdításul a kitűzött jutalomban részesíttessék.

Budapest, 1898 április 12.

HEGEDÜS ISTVÁN.

A fönnebbi véleményhez hozzájárulok.

Dr. PECZ VILMOS.

Jelentés a magyar irodalomból kihirdetett pályakérdés eredményéről.

A 42. számú pályakérdésre három pályamű érkezett.

Elsőnek a címe: „Görög-római classicusokra vonatkozó helyek Kazinczy leveleiben. 1788—1810.“ Jeligéje: „A mult példa legyen.“ (Kisfaludy K.)

Másodiknak a címe: „Kazinczy Ferencz eddig kiadott leveleiben a görög és római classicusokra tett vonatkozások pontos egybeállítása és tárgyalása.“ Jeligéje: „A munka nemesít.“

Harmadiknak a címe: „A görög és római classicusok Kazinczy Ferencz leveleiben.“ Jeligéje: „Vos exemplaria Graeca nocturna versate manu, versate diurna.“ (Horat. Ars poet. 268—9.)

E pályakérdés kitűzésénél kettős cél lebegett szemünk előtt. Először az, hogy az e tárggyal való módszeres foglalkodás a pályázót mind a magyar, mind a classica-philológiába

mélyebben beavassa, másodszor meg az, hogy irodalmi történetünk olyan fejezettel gyarapodjék, melyben készen kapjuk azoknak a Kazinczy leveleiben elszórt adatoknak a gyűjteményét, melyek Kazinczy humanisticus műveltségének s irodalmi működésének megvilágítására szolgálnak.

Az első két pályamű elég szorgalomra vall; de felfogás, módszer, stílus tekintetében a harmadikkal nem is vetekedhetik.

Örömmel jelentjük, hogy az a harmadik „*vos exemplaria Graeca*” jelige alatt benyújtott pályamű várakozásunknak egészen véve megfelel s a kitűzött jutalomra érdemes.

Minthogy azonban kívánatos, hogy a munka napvilágot lásson, mert csak így vehetik mások is hasznát, a javítani valókat is szóba kell hoznunk.

A 12. és 14. lap. azt mondja szerző, hogy „Kazinczy sem Homerost, sem az Aeneist nem fordította, legfőbb (olv.: legföljebb) egyes soraikat, de azokat sem művészi czélzattal.” Az utolsó mondat törlendő; mert éppen az ellenkezője igaz. Hiszen Kazinczy az *Ilias* I. 528—530. versét, mely Zeus fenséges hatalmát festi, csakis azért fordította, hogy megmutassa, hogy kell azt szépen fordítani. A Vergilius Aeneise II. 693. versében előforduló *intonuit laevum*-ot csakis azért fordítja, mert véghetetlen szép expressió s magyarul is ilyennek akarja (l. a 95. lapot).

14. lap. a Hectorra és Astyanaxra vonatkozó „hely” az *Iliás*nak nem VII., hanem VI. énekéből való. Kazinczy epigrammát csinált belőle.

16. lap. csekély becsűnek van mondva két olyan adat, mely Kazinczy ítéletére nézve jellemző. Mondjuk inkább két kis czélzásnak.

Valahányszor egy és ugyanazon tárgynak különböző fejezetekben van helye, kívánatos, hogy az utóbbi helyeken az előbbiekre visszautaljunk. Például az *articulus* elhagyásáról a 16. lapon is, a 31—32. lapon is van szó; Fabichichről, mint fordítóról először a 29. lapon s újra a 33. lapon.

Kívánatos továbbá, hogy valamennyi görög s latin citatum mellett zárjelben az is ki legyen téve, hogy az illető auctorok legjobb kiadásáiban hol találhatók. Teszem Anakreon.

od. XX. a Bergk. és magamféle kiadásban a 33. számú,
od. IV. a 30. sz., od. IX. a 14. sz.

Anakr. od. XX. 10-ben *περώτος* helyett olv.: *περωτός*.

Od. IV. 1. *περείνας* helyett olv.: *τερείνας*.

Od. IX. 21. *τὶ γὰρ μὲ* helyett olv.: *τί γὰρ με*.

35. lap. Pindar. Olymp. VII. 1—2. így van idézve:

φιάλαν ὡς . . . ἀρνείας . . . ἐνδον

olvasd: *φιάλαν ὡς . . . ἀρνειᾶς . . . ἔνδον*.

39. lap. Kézy Mózesnek e nyilatkozata: . . . A Bion Adonisa, Moschussa, a Bion Epitaphiuma kedvesebb előttem stb. hibásan van írva. „Moschussa“ helyett „Moschustól a“ irandó.

40. lap. A Thukydidesről szóló epigrammából idézett verset:

εἰμι δὲ γὰρ παντέσσι βατός stb.

így kell helyreigazítani:

εἰμὶ γὰρ οὐ πάντεσσι βατός.

Egyébiránt azt is meg kell itt mondani, hogy ez az epigramma az Anthol. Pal. IX. 583. száma, s hogy Kazinczy le is fordította; Erd. Muzeum, 1814. 30. lap. s hogy fordítása a helyes szövegnek felel meg. Lásd Thewrewk Görög Anthol. Budapest, 1891. kétnyelvű kiad. 206. lap.

47. lap. „a szerelem könyvvezetése“ érthetetlen.

49. lap. Weber mellé csillag van téve; de a csillag alá való jegyzet hiányzik.

68. lap. *Lutulentus fluxit*, sed erat quod tollere vellem. (Horat. Sab. I. 4, 11. így szól: cum flueret lutulentus, erat quod tollere velles.) „Azaz“, mondja a szerző, „szépen folyók a versek, de mégis sok a kivetni való bennök.“ Dehogy szépen folyók, hiszen *Lutulentus* éppen azt érteti meg velünk, hogy sok az „iszap“ bennök.

74. lap. Döbrenteinek eszébe jut Horatiusnak az a hexameter: *Statque dies, ausis [olim] tam tristibus ultor*, és hozzáteszi, hogy jobban kedvellem azóta Horatiust, mióta ezt olvastam. Itt nagy tévedés van. Ez a hexameter nem Horatiustól, hanem *Silius Italicus*tól való, Bell. Pun. II. 495.

75. lap. Horat. Sab. I. 8, 1—3. így van idézve:

Olim truncus eram, ficulnus et inutile lignum

Cum faber ignarus scamnum faceretne Priapum?

Maluit esse deum.

Így kellene lenni:

Olim truncus eram ficulnus; inutile lignum,

Cum faber, incertus scamnum faceretne Priapum,

Maluit esse deum.

89. lap. Vergiliusnak a középkorra való hatásáról szól. Erre nézve a legalaposabban értesít bennünket a következő munka: Virgil im Mittelalter. Von Domenico Comparatti. Aus dem italienischen übers. von H. Dutschke. Lipcse, 1875.

Végre arra is figyelmeztetjük a szerzőt, hogy a görög Anthológiára való vonatkozások egészen hiányzanak, pedig éppen Kazinczy volt az, ki ezt a fontos gyűjteményt nálunk, mondhatni, először ismertette.

Az idézeteket megtalálja Thewrewknél: Görög Anthologiabeli epigrammák. Budapest, 1891. XXXVIII—XXXIX. lap. és az V. könyv 51., 143., 155., VII. 249., IX. 583. sz. epigrammákhoz való jegyzetekben.

Birálatos jelentésünket azzal az indítvánnyal fejezzük be, hogy a „vos exemplaria Graeca“ jeligéjű pályamű szerzőjének a pályadíj kiadassék.

Budapesten, 1898 április 26.

Dr. Ponori THEWREWK EMIL.

Dr. GYULAI PÁL.

Jelentés a német irodalomtörténetből kitűzött pályakérdés eredményéről.

A kitűzött tételre („A német ballada és románcz 1750—1850.“) két pályamű érkezett: az 1. számú, 300 lap, jeligével Goethétől, — és a 2. számú, 250 lap, jeligével Gregusztól. A két munka felfogás és feldolgozás tekintetében általában egyazon színvonalon van; de az 1. számú mégis nem csak terjedelem tekintetében kiválóbb. A szerzők nagy szorgalommal gyűjtötték a nagyon is gazdag költői és elméleti anyagot, melylyel néha nem bírnak, de melyet, tekintve a kérdéssel járó sokféle nehézségeket, általában mégis elismerésre méltó sikerrel dolgoztak fel. Hibáik is közösek. A dolgozatok főgyengéi, hogy a szerzők a balladának és románcznak egy

bizonyos, bár elég ködös elméletéből indulnak ki, a helyett, hogy a tárgyalás folyamán állapították volna meg a két költői fajnak és számos változatának jellemző vonásait; továbbá, hogy a különböző elméleteket bevezetésképpen előrebocsátják, melyeket pedig a történeti fejlődésnek megfelelő mozzanataiban kellett volna tárgyalniok, mert világos, hogy a különböző æsthetikusok más meg más költői anyag alapján szereztek eltérő elméleteket; végre, hogy az egyes költőket és költeményeket nem sikerül mindig helyesen vagy találóan jellemezniök (így pl. mind a két dolgozatban igen gyenge a Heinéről szóló részlet) és hogy a tárgyalás egyenetlen és aránytalan.

A két dolgozat közül az 1. számú nagyobb anyagot dolgoz fel, részletezőbb és több tekintettel van a különböző elméletekre, azonfelül mindenütt számba veszi az egyes költőkre és művekre vonatkozó irodalmat; a 2. számú könnyebben veszi feladatát, de előadása is egyszerűbb és kevésbé fárasztó, mert nem téved annyi ismételésbe (csak verstani-megjegyzései unalmasak, czéltalanok és sokszor tévesek). Ha csak egy jutalomdíj áll rendelkezésre, ez kétségtelenül az 1. számú dolgozatot illeti; de igen örülnénk, ha a tek. Kar abban a kedvező helyzetben volna, hogy a kitűzött rendkívül csekély díjat mind a két munkának juttathatná. A jutalomdíj azonban mind a két esetben csak szorgalmi díjnak tekintendő, mert a pályamunkák jelen alakjukban csupán első fogalmazványoknak vehetők, melyek gyökeresebb átdolgozást igényelnek, hogy tudományos és irodalmi értékű dolgozatokká váljanak.

Budapest, 1898 április 23.

HEINRICH GUSZTÁV.

PETZ GEDEON.

Jelentés a magyar nyelvészetből kitűzött pályakérdés eredményéről.

A magyar nyelvtudományból a következő pályakérdés volt kitűzve:

„Kifejtendő, mennyire különbözik a mai magyar irodalmi nyelv a mai közbeszédtől (köznyelvtől) hangtani, szótani, mondattani és szótári tekintetben.“

Egy pályamunka érkezett. Címe: *Irodalmi és köznyelv*. Jeligéje: *Mortalia facta peribunt, nedum sermonum stet honos et gratia vivax.* (Horatius.)

A bevezetés után a szerző helyes elrendezéssel hat fejezetben fejti ki tárgyát. Az elsőben az irodalmi nyelvet, a másodikban a köznyelvet jellemzi; a többiben sorban tárgyalja az irodalmi nyelv s a közbeszéd között kifejlődött hangtani (ill. helyesírási), szótani, szókinszbeli és stílusbeli különbségeket.

A munkának gazdag tartalma széleskörű olvasottságra mutat. Megfigyelései helyes szempontokból indulnak ki. Az egész elég találóan s elég részletesen tünteti föl az irott nyelv s a beszélt köznyelv közti különbségeket.

Nem egy helyen talpraesett megjegyzéseket találunk. Így a 7. lapon a hírlapirodalom két irányban (az irodalmi s a köznyelvre) való hatásának kiemelése. A 12. lapon a világnyelv (volapük) s irodalmi nyelv alakításának összehasonlítása. A 31. l. s egybeült az író és beszélő közti különbség fejtegetése. A 162. lapon elmésen magyarázza a magánhangzók torlódásából, hogy némely nyelvjárás kerüli ezt a szabályos szórendet: nem vitte-e el. A 164. lapon érdekesen fejti ki, hogy a színmű nyelvében csak látszólagos a beszélgetésnek szaggatottsága és logikátlansága, melylyel a közbeszédet utánozza.

Viszont a munkának némely helyén tévedéssel találkozunk.

48. l. Az egyén műveltségének ismertető jegyét a középiskolai végzettségben látja. Ez ellen számos néptanítónak tiltakoznia kellene.

99. l. „o, u, ü után az l kihagyása általános.“ Ez nem áll; a keleti nyelvjárások csak bizonyos szókban hagyják ki az l-et.

104. l. pontatlan a *körmivel, népit*-féle alakok meghatározása.

106. l. nincs megmagyarázva (pedig könnyen lehet), hogy Petőfi miért követte éppen az *alutt, mingyárt*-féle szók írásában a kiejtést.

107. l. „az a fa alatt“ (e h. *az alatt a fa alatt*) a szerző szerint „népnyelvi használat.“ Ez pedig aligha áll.

124. l. azt állítja, hogy a *mind* szónak névelővel való használata (*mind a vendégek*) a németből került hozzánk. Ennek az állításnak alig van kellő alapja.

134. l. ezt a szerkezetet: *az ök fegyverök* régeinek mondja,

melyet „a század első felében mindig“ így használtak. Ez tévedés; az a szerkezet csak újabban mutatkozik néhány erdélyi írónál.

135. l. Tévedés azt állítani, hogy „a régi nyelvben a latin nyelv hatásának tulajdoníthatjuk a pontos időmegkülönböztetést.“ Hisz a régi fordítók pontosan megkülönböztetik az *ira* és *írt* alakokat, holott latinul mind a kettő *scripsit*!

U. o. hibásan van idézve *irandottam* a valaha közkeletű formák közt.

Itt-ott egy-egy példa nem a maga helyén van idézve, néhol a stílusa nem elég világos, néhol kelleténél terjengősebb, különösen azért, mert kiszínezett hasonlatokban szeret beszélni. Néhány magyartalanság is találkozik nála, pl. *betart* (szabályt stb.) e h. *megtart*, *közelfekvő példa* e h. *kínálkozó, erőtelj, rosszul veszi ki magát*.

Mindezen apró hibák mellett a munkát sikerültnek kell mondanunk, mert a föladatot jól megoldotta, s így a pályadíjra teljesen méltó.

SIMONYI ZSIGMOND.

SZINNYEI JÓZSEF.

Jelentés az ugor összehasonlító nyelvészetből kitűzött pályakérdés eredményéről.

A finn-ugor összehasonlító nyelvészetből kitűzött következő tételre: „Kivántatik a vogul nyelvjárások szóképzésének összehasonlító ismertetése“ egy pályamunka érkezett, a melynek jeligéje: „Ogni nuovo avanzamento ridonda in nuovo onore dei maestri, che ci hanno aperto e spianato la via ardua e buona“ (Ascoli).

A pályázó igen nagy szorgalommal gyűjtötte az anyagot részint a vogul népköltési termékekből, részint pedig a Szilasi M. vogul szójegyzékéből és Hunfalvy kondai vogul nyelvtanából. Összesen 91 képzőt mutat ki.

Adatai általában helyesek, csak némelykor nem adja a jelentést elég pontosan; de ez sem mindig az ő hibája, hanem olykor-olykor a forrásáé. Így *jǵmenti* nem „lép“, hanem „mendezél“; *l'ǵńsenti* nem „elsírja magát“, hanem „sír, sírdogál“; *lǵsępi* nem „leskelődik“, hanem „lesbe áll“; *tǵjepi* nem „eszik“, hanem „megesz“; *ǵǵntmi* nem „hátán czipel“, hanem „hátára vesz“; *oǵilǵlǵi* „megfut“ értelmezése, különösen mivel

alapszava *oji* — „menekül“, félreérthető, — inkább „futkos, futkároz“ a jelentése (Munkácsinál *sawü ojilalili* így van fordítva: „sok számban fut által“, t. i. sok hegyet); *mānēši* nem „ránt“, hanem „széttépked, szétszaggat“; *χōntēmlāli* nem egyszerűen „hall“, hanem „egyszerre hall“; *āpēr* nem „ügyes“, hanem „ügyesség“.

A gyakorító *-t*, *-l* és *-s* képzőktől nem különíti el a velük azonos alakú, de nyilván más eredetű mozzanatosakat, s ez aztán az összetett képzők elemzésénél nehézséget okoz, mert pl. ha az *ālmēlti* „emelint“ igében gyakorító *-l* és *-t* képzőt látunk, bajos megérteni, hogy honnan van a mozzanatos jelentés. De ez a nehézség már az egyszerű képzővel alakult igéknél is elének áll olykor; így pl. a *nīrāsi* „ránt“ ige *-s*-jét nagyon bajos gyakorítónak venni, mikor az ige oly határozottan mozzanatos cselekvést fejez ki. Szerzőnk nyilván a képzőnek szerepváltozását teszi föl az ilyenekben, s erre az is vezethette, hogy a gyakorító *-nt* képzővel alakultak között néhány látszólagos mozzanatos is akad; csakhogy ezeket (egy kivételével) csupán a nem eléggé megfelelő értelmezés tette mozzanatosakká; így, mint fönnebb láttuk, *jāmenti* nem „lép“, hanem „mendegél“, *l'āšēnti* nem „elsírja magát“, hanem „sír, sírdogál“; továbbá *atinti* nem „megszagol“, hanem a szöveg szerint inkább „megszagolgat“; — az egyetlen *manēnti* „szakít“ határozottan mozzanatos, de ez vagy a mom. *manēnti* változata, vagy — a mi még valószínűbb — az *n* sajtóhiba *m* helyett. Azt is kifogásolhatni, hogy az összetett képzők elemzésénél az *-nt*-t szerzőnk egy-két esetben mozzanatosnak mondja; de ez alkalmasint csak tollhiba. A *khwqltiti*, akár a „megy“, akár a „meghal, fogy, vész“ jelentésű *khwalī* származéka, mindenesetre causativ ige, s így a *-titi* képző nem lehet frequ. *-t* + frequ. *-t*, mint szerzőnk magyarázza. A *jirχati* „véráldozatot hoz“ (*jir* „véráldozat“) talán nem egészen olyan képzés, mint *masχati* „öltözködik“ (*mas-* „felölt“); vö. denom. *-χ* ezekben: *elmāχt-*, *na'irāχt-*, *naχteχl-*, *nelmaχl-* stb. Az *ālm-* „emel“ igének az *ali* „fölső“ szóból való képződése nagyon kétséges, valamint az is, hogy az *āšinti* „reménykedik“ igének névszó az alapszava. Végül: *most* „erőtlen“ semmikép sem lehet caritivuma a „betegség“ jelentésű *mos* szónak.

E kisebb fogyatkozások azonban alig csökkentik az értékét e komoly és fáradságos tanulmányra valló derék munkának, a mely a kitűzött pályadíjra határozottan érdemes.

SZINNYEI JÓZSEF.

SIMONYI ZSIGMOND.

Jelentés a francia irodalomból kitűzött pályakérdés eredményéről.

Bevezetésképen vázolja a szerző a XVIII. század közepének törekvéseit a színművészet új élettel betöltése iránt; azután jó rendben összeállítja s kritikailag megvilágítja Diderot eszméit a drámáról és fejtegeti két elhibázott drámai kísérletét. A XVIII. század drámairói közül Beaumarchais-t, Mercier-t és Sedainet-t tárgyalja, az újabbak közül Augier-t, ifj. Dumas-t, Sardou-t és Feuille-t. A Diderot követelte realistikus drámától merőben eltérő romantikus drámát éppen csak érinti.

Úgy a feladat felfogása, mint az összehasonlításba vont írók megválasztása helyes, ítéletének megokolása általában szerencsés. Csakis a jellem és a helyzet kérdésében, mire nézve Diderot eszméje helyes, de kifejezése tökéletlen, eleitől fogva hamis irányba tévedt a szerző. Diderotnak a párbeszéd illető követelése is a modern költők gyakorlatával jobban támogatható.

A dolgozat szép olvasottságról és alapos megfontolásról tanuskodik, s noha eszméi még egészen ki nem alakult, a kitűzött pályadíjat megérdemli.

BECKER F. Á.

A Diderot dramaturgiájáról és drámájáról szóló, Grafíval hincia ek. jellegű egyetlen francia philologiai pályamű megbirálására oly csekély idő állott rendelkezésemre, hogy jelentésemet kénytelen vagyok egészen rövidre szorítani.

A pályamű tartalmát és berendezését t. bírálótársam előadván, nem ismétlem s csak annyit jegyzek meg, hogy a magam részéről is, úgy az anyag kiválasztását, mint felosztását helyesnek és világosnak tartom. Általában a dolgozat nemcsak szorgalmas tanulmányozását mutatja a legszorosabban Diderottra vonatkozó szakirodalomnak s a közelmúlt francia dráma főképviselőinek (Augier, Dumas, Fils, Feuillet és Sardou), hanem általában dramaturgiai tájékozottságot

helyes, bár nem éppen mélyen járó gondolkodást s világos előadó képességet bizonyít. Az utóbbinak tekintetében megjegyzem, hogy a teljes megértetésre törekvés gyakran viszi bőbeszédűsége és sokszor ismétlésekre.

Leggyengébb része a munkának művelődés- és irodalomtörténeti bevezetése. Itt nagyon is általánosságokban marad s nem egy szó fér úgy egyes megjegyzéseinek, mint következtetéseinek (melyekre a kézirat oldalgjegyzeteiben utaltam) helyességéhez.

Diderot dramaturgiájának ismertetése úgy a történeti fejlődésnek, mint főfogalmának tisztázása szempontjából kiegészítésre szorul. Az első tekintetben némi figyelmet kellett volna fordítania Diderot korának majd irodalmi és dramaturgiai mozgalmaira, melynek némely uralkodó eszméivel (Home, középfajú dráma) az ő elmélete a legbensőbb kapcsolatban van. Az utóbbira nézve pedig a természet fogalmának egyszerű megjelölése egyáltalában nem elégséges. A fő az, hogy mit értett alatta Diderot s e részben szinte nélkülözhetetlennek látszik a Batteux elméletével való megvilágító egybevetés.

A Paradoxe ismertetése sem felel meg annak a nagy jelentőségnek, melyet ez értekezésnek a színi ábrázolás esztetikája körében tulajdonítanunk kell. Míg minden más kérdésre nézve a szerző bőven adja bíráló megjegyzéseit, itt olyan szűkszarúvá lesz, hogy nemcsak a Paradoxenak, de a kérdésnek magának rendkívüli jelentőségét sem érezteti.

Kiegészítésre szorul a munka különösen még egy tekintetben. Szerző ismételve emlegeti, hogy a modern francia dráma Diderot útjára tért Diderot egyenes irodalmi hatása nélkül, a köz- és irodalmi viszonyok fejlődése, e fejlődés általános iránya révén. Jól mutatja ki a találkozás mozzanatait (talán a Diderot előtt oly fontos expositióra kellene még fejtegetőleg bővebben utalnia); de az említett viszonyokat és fejlődéseket, melyek a találkozást s a kapcsolódást létrehozták, alig érinti.

E megjegyzésekkel a jutalmat, mely a szerző szorgalmát és készségét megilleti, kiadandónak tartom.

Budapest, 1898 április 27.

BEÖTHY ZSOLT.

Jelentés a magyar történelemből kitűzött pályakérdés eredményéről.

Pályamunka a magyar történelemből. „Induite vos armatura” jelige alatt.

Czíme: Nagy Lajos első hadjárata Velence ellen.

Úgy a magyar és dalmata, mint a külföldi forrásmunkák beható olvasásán alapuló dolgozat. Csak egy fontosabb adat maradt ki belőle, azon per tárgyalása, melyet az érdekelt bánok az őket velencei pénz elfogadásával vádló királyi apród ellen folytattak.

Az elbeszélés jól van tagolva. A nyelvezet kissé pathetikus, ömlengő, a szerző kedveli az erős szavakat és kifejezéseket.

Úgy Velencének, mint a magyar királyoknak politikáját helyesen ismerteti és jellemzi. Csak ott válik részrehajlóvá, midőn a dalmata városoknak nagy ingadozást, hűtlenséget vet szemökre. „Úgy cserélték uraikat, mint akár köntösüket.” Bizonyos, hogy a horvátokhoz nem igen ragaszkodtak, Velencéhez sem, de Magyarországnak sem volt oka ellenük panaszra. Hisz éppen ez a zárai hadjárat bizonyítja, hogy ők mennyire kitartók, a magyar király pedig tele van ugyan jóakarattal, de tényleg cserben hagyja őket.

Bátor vagyok a díj kiadását javasolni.

Dr. MARCZALI HENRIK.

Fenti véleményhez teljesen hozzájárulok:

Dr. LÁNCZY GYULA.

Jelentés az ókori történelemből hirdetett pályázat eredményéről.

Az ókori történelem köréből hirdetett pályakérdésre, mely az athenei *ἀγραφοι νόμοι* — „nem írott törvények” — jogi természetének és úgy politikai, mint művelődési jelentőségének forrástanulmányon alapuló méltatására lőn kitűzve, csak a mellékelt pályamű érkezett be, e jeligével: *νόμων διαρρέσεις δύο*.

Ezen egyetlen beérkezett pályamű kellékei különben a szabványoknak megfelelnek: szerző jártassága az idevonatkozó forrásokban és modern szakművekben egyaránt tagadhatatlan; buzgalma is dicséretes, a melylyel szorgalmasan egybegyűjtött anyagát feldolgozni igyekszik. Ámde azonfelül, hogy még a későbbi athenei törvényalkotásokat is mint egy szerves egészet,

csakis az athenei államvallással igyekszik közvetlen oktani összefüggésbe hozni, a 47-ik lapon oly tollhibát követ el, a mely megdöböntö. Azt mondja ugyanis, hogy „*Diopaitest*“ (sic, e helyett, hogy „*Diopethest*“) perbe fogták, mert az égi tűneményeket nem az állam vallása szerint magyarázta, holott a dolog úgy áll, hogy éppen *Diopethes* psephismája alapján fogták perbe a természetbuvárokat, köztük Anaxagorast is. Ezenfelül nagyon is gyarló fordításban közöl egy passust *Perikles* beszédéből (Thukydides II., 35—46). Végül a nyelvezete sem mindenütt szabatos; az idegen (görög) nevek átírása következetlen; a magyarsága sem mindenütt kielégítő ezen kéziratban 72 negyedréte oldalra terjedő pályamunkának.

Mondja ki a t. Kar, hogy a jutalomdíj e pályamunkának jelen alakjában ki nem adatik.

Dr. SCHVARCZ GYULA.

Az ókori történelembe vágó pályamű bírálatában csatlakozom dr. Schvarcz Gyula ny. r. tanár úr véleményéhez, mely szerint a jutalomdíj ki nem adható.

Dr. HAMPEL JÓZSEF.

Jelentés a földrajzból kihirdetett pályakérdés eredményéről.

A harmadizben kitűzött földrajzi pályázatra „Galilei“ jelige alatt beérkezett egyetlen pályamunka 71 oldalon hét főrészben tárgyalja a kitűzött feladatot: „Vizsgáltassék meg Sterneck R. Magyarországon eszközölt inga megfigyelései alapján: az összefüggés a nehézségi gyorsulás és a talaj geológiai szerkezete között, különös tekintettel a Bakony északi részére“; a szöveg mellett 8 szépen kiállított mellékleten teszi a szerző szemléltetővé számításainak eredményeit.

A pályamunka első része 8 fejezetével tulajdonképen ismertetése Sterneck ingamegfigyeléseinek. A második rész a nehézségi gyorsulás és a talaj geológiai szerkezete közti összefüggést négy fejezetben tárgyalja. A II. rész három első fejezetében az ingalengések geodésiai vonatkozásai vannak főképen megismertetve és a 4-ik és utolsó terjedelmes fejezet foglalkozik a disciplinának tüzetes alkalmazásával Magyarországra és a magyarországi altalaj geológiai szerkezetére.

Nagy szorgalommal, tetemes számítási munkával állította össze és bővítette ki a szerző a Magyarországra vonatkozó ingamegfigyelési adatokat. Megszerkesztette ezekből az Északkeleti és Közép-Kárpátokra, a Bihar-Vlegyásza hegységre, a Bakonyra és az ezen hegységek körüli alföldekre eső vonalak mentén a nehézségerő gyorsulási anomaliák okául szolgáló theoretikus tömeg-felhalmozódásokat és tömeghiányokat. Kiszámította és profilban ábrázolta a geoid alakját az Északkeleti Kárpátoktól Nagyváradig.

Majd terjedelmesen szól a tömegeloszlási anomaliák és az altalaj geológiai felépítése közti vonatkozásokról.

Józan ítélettel és egészséges kritikai észjárással világítja meg a pályázó azt az összefüggést, melynek az altalaj szerkezete és a nehézségerő gyorsulási viszonyai között Magyarország változatos térszíni alakulatain szükségképen lennie kell.

Kezdő embernek munkája van előttünk, nem lephet meg bennünket tehát a dolgozat fogyatkozásainak tetemes volta. Az első résznek matematikai és physikai jellemvonása lévén, meglátszik rajta a geographus szerző rutinjának hiánya.

Az előadás hézagos, a levezetések, a magyarázó ábrák hiányoznak abból; geographus társa haszonnal alig követheti a szerzőt ezen részben megértéssel.

Jó lett volna az alkalmazott II. részben a precis szintezésnek eredményeit, a geológiai systémák és kőzetek felsorolásánál, azok technikai helyzetét, gyűrődött, vagy vetődött voltát figyelembe venni. A Nagy Magyar Alföldről és a dunántúli középhegységről bőségesen kínálkoztak volna ehhez a megbízható adatok. Magyarázataiból hiányzik a *Reyer*, *Mellard-Reade*, *Dana* stb. stb. féle elméletek felhasználása és alkalmazása. A nyelvezet is megrovást érdemel; a szórend magyartalansága, a szakbeli kifejezések értelmetlensége és helyesirási következetlensége mindmegannyi fogyatkozásai a munkának.

Mindezek daczára azonban egészben véve dicséretesen megfelelt a szerző a kitűzött pályázatnak. Óhajtható, hogy kellő átdolgozás és kibővítés után e dolgozat publikáltassék. Olvasása geographusnak és geologusnak egyaránt hasznos leend.

Ezek után a „Galilei“ jeligéjű pályamunkát a pályadíjra méltónak tartom és feltétlenül ajánlom a tekintetes Bölcsészeti Karnak, hogy a díjat a munka szerzőjének kiadja.

Budapesten, 1898 április hó 20-án.

Dr. LÓCZY LAJOS,
ny. r. tanár.

Tekintetes Bölcsészeti Kar!

Hazánk, és terjedelemre nézve kisebb mértékben Ausztria, az első s eddig egyetlen földterület, melyen összefüggő nehézségi mérések nagy gondnal és szabatossággal végeztek. Mint-hogy ezen megfigyelések nemcsak a Föld alakjának meghatározására szolgálnak, hanem helyi becsesel is birnak, felvilágosítást adhatván a megfigyelési hely alatt a földkéreg szerkezetéről, kíváncsnak tetszett, hogy a Magyarországon eszközölt ingamegfigyelések kapcsolatba hozassanak hazánk geológiájával. Természetes, hogy ilyen tanulmány, melynek mását a külföldi irodalomban is alig találjuk, csak első kísérlet jellegével birhat. Bármilyen lenne is a „Vizsgáltassék meg Sterneck R. Magyarországon eszközölt ingamegfigyelései alapján az összefüggés a nehézségi gyorsulás és a talaj geologiai szerkezete között, különös tekintettel a Balaton északi részére“ című pályamunka eredménye, hivatást már az által is teljesíthet, hogy fiatal geographusainkat és geologusainkat a jövőben mind előkelőbb helyet elfoglaló vizsgálati módszerre figyelmezteti.

A pályázatra „Galilei“ jeligével egyetlenegy munka érkezett be; így ezen körülmény, mint a pályázatnak két ízben meddő kiírása eléggé tanúsítja a tételnek nem annyira nehézségeit, mint a kidolgozásával járó tekintélyes munkát és fáradtságot, melyet alig csökkent ama körülmény, hogy Sterneck és Helmert e fajta vizsgálódásokra legalább útmutatásokat adtak.

Pályázó feladatának nagyrészből derekasan megfelelt; a vizsgálati módszerrel teljesen tisztában van, a rengeteg számanyagot helyesen áttekinti és megérti. A Sterneck-féle számításokat ismétli, helyenkint kiegészíti és tovább viszi, és különösen szép és gondos graphikai ábrázolásokat ad. Mindamellet előadása nem teljesen világos; kezdő könnyen félreértheti és bíráló maga is csak néhány számítás eszközlése által győződött meg

arról, hogy a számítás helyes és csupán a szövegbeli utasítás homályos. Mint geographus természetesen nincs teljesen tisztában a technikai kifejezések használatával, a mi a dolgozatnak helyenkint különben könnyen elsimítható nehézkességet kölcsönöz. A dolgozatnak előnyére vált volna, ha a budapesti nehézségméréseket Gruber Lajos értékével összehasonlítja, s különösen, ha az értekezésben előforduló, különben szerző által teljesen átértett formulákat levezetni is iparkodott volna. Ez a munka becset — a geographus szempontjából — tetemesen emelte volna.

Az értekezés 70. lapon a magyarországi ingamegfigyelések rövid történetét adja, majd a nehézségi gyorsulás levezetését tárgyalja ingamegfigyelések alapján, és bővebben ismerteti természetesen Sterneck eljárását. A második szakaszban a nehézségi erő változásainak összefüggését keresi a talaj geológiai szerkezetével. Szóvá tétetnek e változások befolyásai a szintezésre és a geoid vonulatára. Végül pedig következik a tétel tulajdonképeni megoldása, a tényleges és normális gyorsulás különbségének egybevetése a talaj geológiai és tektonikai felépítésével, melyet a már Helmert és Sterneck által bevezetett tömegdefektus és tömeghalmozódás képeivel élénkít. Ezen szakasz pályázónak, a ki nyilván nem szakgeologus, láthatólag okozott némi nehézséget. A végkonklúzió, hogy amazok a súlyedékes területeket jellemzik, emezek az emelkedett térségek kísérői.

A dolgozat tulajdonképeni becse 8 mellékletében rejlik, melynek egyik fele számtáblázat, másik fele rajz.

Az I—IV. melléklet tartalmazza a 103 magyar állomás minden jellemző számadatát, mely a nehézségi gyorsulásra és annak teljes reductiojára szükséges; egynéhány állomáson a nehézség befolyását a szintezésre és különösen a Kárpátok egyik harántos szelvénye mentén a függő óneltéréseket és a geoid vonulatát a földspaeroidhoz képest. Ezen számadatok egyik része ugyan Sterneck művéből van merítve, de másik része önálló számítás eredménye.

Az V. melléklet ezen utóbbi számtábla graphikus képe; a Beskid—Nyíregyháza—Nagy-Várad vonalán adja a földfelszín tényleges profilját, a sphaeroid és a geoid megfelelő ívét. A következő két nagyterjedelmű táblázat ábrázolja a Föld kérgében a tömegelosztást azon vonalak mentén, melyeken ingamérések

történtek; a táblázat tetemesen kimerítőbb és részletesebb, mint Sterneck megfelelő vázlatai. A VIII. melléklet végre synoptikusan állítja eléink Magyarország térképén a Sterneck-féle állomásokat és az ezeken észlelt eltéréseit a nehézségi gyorsulásnak annak normális értékétől.

E mellékletek rendkívüli szorgalom és hosszú munkásság eredményei, és nagyon becsesek. Csak azt az egy észrevételt tehetem ellenök, hogy a tömegelosztás képe talán még világosabbá vált volna, ha a szelvényeket nem pusztán morphologiai elemek gyanánt, hanem egyenesen geologiai profilek gyanánt fogta volna fel.

Mindezen kifogások azonban nem annyira a pályaművet, mint inkább a netán közlésre szánt értekezést érik, és különben is könnyen utólag is tekintetbe vehetők.

Nem is hivatkozva arra, hogy a geographiai kutatás ezen egészen új terén pályázónak mintaképe is alig volt, feladatát oly jól oldotta meg, hogy feltétlenül felkérem a tekintetes Bölcsészeti Kart, miszerint a „Galilei“ jeligés földrajzi pályamunka szerzőjének a díjat odaitélni és kiadni méltóztassék.

Budapesten, 1898 április 14-én.

DR. KÖVESLIGETHY RADÓ,
ny. rk. tanár.

Jelentés a középkori történelemből kitűzött pályakérdés eredményéről.

Pályamű a középkori egyetemes történelem köréből:

A Hohenstaufnági uralkodók viszonya a római curiához a XII. század végeig „Iustitia in suo cuique tribuendo cernitur (Cicero)“ jelige alatt.

A dolgozat, sajátképi tárgyát megelőzőleg, egy általános elvi és részben elméleti irodalmi bevezetés az egyházi s állami főhatalomnak belső összeütközéseiről, egymás ellen irányuló felsőségi igényeiről kíván tájékoztatást nyújtani — a mi annyi-
val inkább helyeslendő, minthogy ez körülbelül az egyedüli összefüggő tárgyalása ama lényegi kérdéseknek, melyeknek rendszeres kifejtése egy körülhatárolt keretben e pályakérdésnek voltaképi feladatát képezte volna. De ezen, mindössze 5 írott oldalra terjedő eszmefuttatás sem a történeti tényálladékoknak szabatos formulázása, sem az elméleti, mondhatni világ-

nézleti ellentétek feltüntetése tekintetében akárcsak komolyabb öntájékoztatóra valló kísérletet nem nyújt s egy felette hígított kivonatul kínálkozik *Janet* politika-irodalmi kézi könyvéből, annak avult forrásidézeteit is híven reprodukálva.

Úgy látszik, a szerző feladatát, a pályakérdés betűjéhez ragaszkodva, kizárólag a megjelölt viszony historikumának, vagyis inkább eseményadalékainak sorrendszerű regisztrálásaképpen fogta fel — de még ezen anyagszerű elhatároláson belül is a legszárazabb módon. Mert a kérdés, úgy a mint kitűzetett, — szándékossággal — még a ténykörülmények tárgyilagos felsorolása útján is, azon sajátoszerű *hullámvásznak* feltüntetésére kell hogy vezessen, melyet ezen középkori német vezércsaládnak váltakozó politikai állásfoglalásai, mondhatnók végzetei, a pápaság iránti viszonylataiban tanúsítanak, ha e háznak fejedelemségi előzményeit tekintjük az investatúra küzdelme alatt a XII. századi végfejleményekig, midőn I. Frigyes, Caesar Augustus és Henrik király, a legerőszakosabb ghibellinnek közvetlen örököse, egy zsenge gyermek, a római sz. egyház gyámoltja gyanánt áll előttünk — filius ecclesiae, mint később III. Inceze nevezé.

De a szerző kizárólag a Konrád király és I. Frigyes uralkodásait tárgyalá. Elég bő anyag ez is; a szerző azonban meg sem kísérelte megszerkeszteni azt s az események tömegéből a vezér- és fordulópontok kidomborításával construálni az összefüggést s az elvi alakulatokat. Rohamos és mégis egyhangú elsorolásban özönlenek reánk az adatok, a nélkül, hogy valami árnyalás, valami fokozati minősülés különböztetné az elvi összeütközések, akár a lombardiai liga és egy III. Sándor hatalmas actiói, avagy valamely harmadrendű püspökmegyei szék betöltésének controversiói között.

Nem szólok az előadás, a nyelvezetnek megfelelő szárazságaról. Azon szaggatott pongyola jegyzet-stylben van ez is szerkesztve, melyet kisebb-nagyobb mértékű kisimítással egyetemi történelmi munkásságunknak termékeiben a különböző fokokon általában fenforgónak az évek sora alatt konstatálnom kelle. Ezért tehát a szerzőt nem hibáztathatom. De nyelvezetének magyartalansága, banális germanizmusa a szokásos mértéket, melyet elviselnünk kell, jelentékenyen

meghaladja — nem szükségképen a magyar nyelvérzék hiányából folyólag; hanem okvetetlenül fokozva azon lázas sietség által, melylyel német forrásokból (első sorban Gutebrechtből) való reproductióját papírra vetette.

E pályakérdések kitűzésének didaktikai természete, valamint pályázó ifju jövődő haladása, tökéletesedésének érdeke ezeknek leplezetlen elmondására készítetett.

Egyébként tekintve, hogy a munka magának a kérdés anyagának ismeretét s a kissé gépies és fogyatékos reproductio daczára, feldolgozását tanusítja; továbbá, hogy az említett előkelő összefoglalásokon kívül (a melyekből gyakran idézeteit is merítette) némi eredeti kútfő-tanulmányoknak (mint a Weiland-féle Constitutiók (a M. G. H. egy újabb kiadványa) és részletező monographiák értékesítésének (a Forsch. zur deutschen Gesch. gyűjteményéből) adta bizonyítékát és munkája az e nemű történelmi dolgozatok átlagos színvonalán alig, vagy csak kevésbé talál alulmaradni: mindezeknél fogva a pályadíjat ezen munka részére kiszolgáltatandónak ítélem.

Budapest, 1898 április 27.

DR. LÁNCZY GYULA.

Pályamunka a középkori történelemből: „Justitia in suo cuique tribuendo cernitor“ jelige alatt. A Hohenstauf-házi uralkodók viszonya a római curiához a XII. sz. végeig.

A dolgozat chronologiai sorrendben tárgyalja az 1125—1187 közt végbemenő, a pápa és a német-római uralkodók közti viszonyra vonatkozó eseményeket.

Az elbeszélés elég világos és a kútfőkben és az irodalomban való meglehetősen jártasságra mutat. Csak az a hiánya van, hogy teljesen megfelelkezik nemcsak az általánosabb összefoglalásról, hanem még az egyes tényeknek bizonyos szempontok szerint való csoportosításáról is.

Stílusa néhol nehézkes, nem igen magyaros, min az ilyen keresett forma, mint „pispek“ (püspök helyett) nem változtat. Ilyen mondat is előfordul benne III. Sándor pápáról: Szilárd *jellem*, okos fő, szívós kitartás alkotta jellemét. Továbbá: a viszály közöttük ellenségessé vált.

Mindamellett, és bár a szerző még a történelmi objectivitás

ellen is vét, a mennyiben a császárság jogát nem méltányolja eléggé, véleményem szerint a munka a pályadíjra érdemes. Érdemes azért, mert az ily nemű munkáknak az eredeti források tanulmánya és megértése körül kifejtett buzgalom adja meg értékét: annak pedig a jelen dolgot is tanujelét adta.

Dr. MARCZALI HENRIK,
ny. r. tanár.

Jelentés az újkori történelemből kitűzött pályakérdés eredményéről.

Az újkori történelemből kitűzött pályakérdés: „A fényűzés törvénye.”

Beérkezett egy pályamunka: „Az asszonyt csak szeressed és az Istent imádd!” jeligével.

Szorgalmas munka, mely jobbára az erkölcsi fogalmakról és az újkori történelem bevezetéséből tartott egyetemi előadásaim nyomán készült. Lényeges hibája, hogy egyszerű és világos alapeszméjét nem tudja következetesen kifejteni. Több helyt odahagyja elvi álláspontját s azon mód vesz át érveket merőben materiális irányú iroktól; minélfogva nincs benne egység, sok helyt önmagának ellentmondó s zavaros. A bizonyítékul felhozott anyagnak is szűkében van, mert rosszul választotta meg forrásait; Baudrillart Histoire du luxe-e egymagában nagyobb készlettel látta volna el, mint összes felhasznált kútfői. Az előadásaimból vett példák nincsenek mindig szabatosan előadva. Így a 20. lapon a velenceiek jellemzésénél hoz fel 1444-ből oly tényt, melyet, mint előadásaimban Heyd-Raynaud: Histoire du commerce du Levant an Moyen-Age (II. 286.) című műve alapján említettem, a genovaiak hajtottak végre.

Mindezen fogyatkozásai daczára, tekintve a feladat nehézségeit s a gondos munkát, melyet a szerző szem melláthatólag odaadó szeretettel végzett, igen jó, folyékony stylusban, — a pályadíjat, buzdításul, kiadandónak vélem.

Budapest, 1898 május 5.

Dr. BALLAGI ALADÁR,
ny. r. tanár.

Hozzájárulok.

MARCZALI HENRIK.

Jelentés a kísérleti természetтанból kitűzött pályakérdés eredményéről.

A kísérleti természettanból kitűzött jutalomra három pályamű versenyez. Ezek közül az I. számú „A tudomány belsejében kincset rejtő bánya“ jeligével egy összeférczelt, 34 írott lapot tartalmazó füzetke már külső alakjában sem felelve meg a pályázat követelményeinek, a díj odaitélésénél számba nem vehető. A másik két pályamű: a II. számú „Igen magas hőfoknál stb.“ jeligével, a III. számú „De densitate fluidorum“ jeligével, csinos külsővel jelenik meg, s mindkettő szerzőjüknek gondos és szorgalmas munkájáról tesz tanuságot. E munkákban felsorolva találjuk a gázok sűrűségének meghatározására szolgáló módszerek javarészét, de nem találjuk kellő mértékben az önálló kritika megnyilatkozását, a mire pedig a kérdés azon kívánsága, hogy az elérhető pontosság is számba vétessék, bő alkalmat szolgáltatott.

Közös hibája mindkét pályaműnek (bár nem egyenlő mértékben) még az is, hogy a gázok sűrűségének jellemzésére szolgáló fogalmak azok egyikében sincsenek biztosan megállapítva. E tekintetben a III. számú munka némi tétovázást mutat, a II. számú pedig határozottan tájékozottság hiányáról tanuskodik. Ezt árulja el a munka 20. oldalán a gáz normál sűrűségének definíciója és különösen az a körülmény, hogy abban az ú. n. gőzsűrűség fogalma, mint a gáz sűrűségének viszonya az ugyanazon nyomású és hőmérsékletű normál gáz (levegő, hidrogén) sűrűségéhez még megemlítve sincsen. Ezen, a kérdés lényegére vonatkozó hibák mellett van különösen a II. számú munkában még sok olyan állítás, mely a szerzőjének ismerethiányáról tanuskodik. Így az, a mit a II. számú munka 4. oldalán a szerző a molekula súlyról mond s a mit a 19. oldalon a szilárd testek viselkedéséről állít, ha nem gondatlanságnak, úgy a tanultság hiányának tudandó be.

Előadó e hiányok daczára mégis a jutalom kiadását indítványozza, a mennyiben az, meggyőződése szerint nem annyira abszolút becsü munkák díjazására, mint inkább a tanulók szorgalmának jutalmazására való. Jobbnak, a két munka között mind a kérdés felfogása, mind az előadás sza-

batossága tekintetében a III. számút „De densitate fluidorum“ tartván, ajánlja ennek a díj kiadását.

DR. BÁRÓ EÖTVÖS LÓRÁND,
ny. r. tanár.

A kísérleti természettanból az 1897/98. tanévre kitűzött: „A légnemű testek sűrűségének meghatározására szolgáló módszerek ismertetése az elérhető pontosság számba vételével“ című pályakérdésre három pályamű érkezett be:

Az I. számú jeligéje: „A tudomány belsejében kincset rejtő bánya stb.“

A II. számú jeligéje: „Igen magas hőfoknál a légneműek sűrűségére nyert eredmény az elméletivel megegyezik.“ (Troost.)

A III. sz. jeligéje: „De densitate fluidorum compressibilium.“

Az I. számú 34 oldalú, kötetlen füzet maga zárja ki magát a pályázatból, mert a pályázati szabályok 4. pontja követeli, hogy a beérkező pályamunkák kötve legyenek.

A II. számú ritkán írt, kis nyolczadrétű 166 lapra terjedő, tartalomjegyzékkel és 9 tábla irónnal kihuzott 43 rajzmelléklettel ellátott munka, a bevezetésül szolgáló történeti áttekintésen, a légneműek sűrűségéről s a gáztörvényekről szóló általános, összesen 21 lapra terjedő bevezetésen kívül, a következő hat fejezetből áll:

22—98. lap. I. A levegő és oxigén sűrűsége és a légneműek sűrűségének általános képlete; Arago és Biot, Regnault, Dumas, Gay-Lussac, Mayer, Bunsen, Recknagel, Klobukow, Lammel, Melde módszere.

98—110. lap. II. Brunner, Schmedding és Regnault módszerei a víz sűrűségének meghatározására.

110—138. III. Troost és Deville, Mitscherlich, Bunsen, Klobukow módszerei a légneműek sűrűségének meghatározására magasabb hőmérséknél.

138—144. IV. E. és L. Natanson módszerei az alsalétromsavgőz sűrűségének meghatározására.

144—160. lap. V. Fairbairn és Tate, Herwig, Wüllner és Grotian, Galitzine módszerei a telített gőzök sűrűségének meghatározására.

160—166. VI. A légneműek sűrűségének elméleti meghatározása.

A szerző munkáját nagy szorgalommal készítette és úgy látszik, teljességre törekedett, mert sok oldalról foglalkozott tárgyával; az egyes módszerek ismertetése végén mindig ismerteti a forrást, melyből merített s a mellékelt rajzokkal könnyíteni kívánja magyarázatát.

Kár, hogy tudományos definitiói több helyen nélkülözik a megkívántató szabatoságot, mi által a munka leíró részének részletes kidolgozása által keltett jó benyomás tetemesen csökken.

Továbbá nem mutatkozik a feldolgozott anyag elrendezésében és elbírálásában önálló felfogás; szerző inkább csak a módszereknek az egyes szerzőknél talált, különösen az eszközök és szerszámokra vonatkozó részletes leírását adja s ezek megítélésében is vagy a szerzőknek maguknak, vagy a más módszerek feltalálójának véleményét közli.

A III. számú dolgozat terjedelme 67 sűrűn írt nagy nyolczadrét lap; rajzmellékletet nem tartalmaz. Tárgyi beosztása lényegesen eltérő a megelőzőleg taglalt dolgozatétól:

1—5. lap. A légnemű testek sűrűségéről általánosságban.

6. lap. A sűrűséget meghatározó módszerekről.

I. Főrés. Tömegmérésen alapuló módszerek.

6—40. lap. 1. Módszerek, a melyeknél a tömegmérés magán a légnemű testen történik. (Biot és Arago, Dumas és Boussingault, Régnault módszerei; Agamemnone, Lord Rayleigh, Crafts javításai; Leduc, Morley, Bunsen, Dumas, Habermann, Deville és Troost, Pawlewski módszerei és módosításai.)

40—45. lap. 1. Módszerek, melyeknél a térfogatmérés külön történik. (Régnault, Moissan és Gautier, Than, Jolymódszerei.)

45—60. lap. 2. Módszerek, melyeknél a térfogatmérés folyékony vagy szilárd halmazállapotban történik. (Jay-Lussac, Hoffmann, Muir és Suguira, Easterfield, Wertheim, Watts, Victor Meyer, Goldschmiedt és Ciamician stb. módszerei és módosításai; Berthelet és Neumann módszere.)

61—63. lap. Módszerek, melyeknél a súly mérése chemiai változás közvetítésével történik. (Marchand, V. Meyer, Morley, Buff, Leduc és Morley módszerei.)

II. Módszerek tömegmérés nélkül.

1. Mechanikai jelenségekből. (Fitzgerald, Meslans, Lux, Adelmann, Töpler, Bunsen, Soret módszerei.)

63—67. lap. 2. Akustikai jelenségekből. (Kundt, Goldschmiedt módszerei.)

Szerző ismeri a sűrűség meghatározására szolgáló valamennyi lényegesebb módszereket és ezek módosításait, és mindenütt részletesen tárgyalja ezek gyengéit és hibaforrásait és jelzi a javításukra szolgáló módosításokat.

Definíciói bár nem hibátlanok, általánosságban véve mégis pontosabbak; leírásai többnyire a módszerek lényegére, kevésbé az eszközök részleteire vonatkoznak; tájékozottsága kielégítőnek mondható s számos idézetei mutatják, hogy mindig az eredeti forrásokból merített; végre felfogás és áttekinthető elrendezés tekintetében megfelelt azon igényeknek, melyeket egyetemi hallgatóval szemben ily természetű kérdések megfejtése körül támasztani lehet.

Ezek értelmében tisztelettel javaslom a tekintetes Bölcsészeti Karnak, hogy a pályadíjat a III. számú: „De densitate fluidorum compressibilium” jellegű pályamunkának ítélje oda s szerzőjének szolgáltassa ki.

Budapesten, 1898. évi április hó 26-án.

Dr. FRÖHLICH IZIDOR,
ny. r. tanár.

Jelentés az embertanból kitűzött pályakérdés eredményéről.

Az embertanból másodizben kitűzött pályakérdésre beérkezett: „Minden tudományban csak annyi a tudomány, mint a mennyi mathesis van benne” (Kant) jeligés dolgozat szerzője mindenekelőtt a kitűzött kérdésnek az emberfajták osztályozására való nagyfontosságát taglalván, rámutat ama nagy hátramaradottságra, a mely az egyes emberfajták típusainak tudományos megállapítása körül mindeddigelé észlelhető. E nagy hátramaradottságot egyfelől a biztos, buvárlati módszerek eddigi hiányára és másfelől az eddigi buvárlati észleletek aránylag csekély számára vezeti vissza. Pályázó kiemeli, hogy mert a koponyaalak változatait egy állandó okra visszavezetni nem lehet, a mennyiben minden egyes individuális koponyaalak létrejövetelekor több és mindenkor kölcsönösen változó-kony oki mozzanat szerepel, az egyes emberfajták koponya-

typusainak kérdését is az ú. n. véletlen természeti jelenségek szempontjából kell megítélni; mint a mely jelenségeknél a törvényszerűséget teljes biztossággal soha, hanem mindenkor csakis bizonyos (kisebb vagy nagyobb) valószínűséggel lehet kimutatni. De éppen e mozzanat kapcsán kiemeli az ily jelenségekre nézve az észleletek számának a lehető gyarapítása szükségét, minthogy *ceteris paribus* a törvényszerűség valószínűsége csak abban a mérvben növekszik, a melyben az észleleti adatok száma is gyarapszik („az úgynevezett nagy számok törvénye“ a statisztikában). Pályázó ez okon az eddigi irodalomban közzétett valamennyi megbízható buvárlati adatot mind felöleli és számításainak alapjául használja fel, a mint ezt eddigelé még senki sem kísérelte meg. Pályázó a valószínűségi számítás módszerével fogott a kitűzött kérdés megoldásához, a melynek folyamában a koponya négy főméretének változati combinációinak nagy sokaságát rendszeresen kimutatja és osztályozza, a mint ez eddigelé az egységes alapelvre támasztható buvárlati módszer hiányában nem volt kivihető. A számos részletes eredményt ezúttal tekinteten kívül hagyva, pályázó amaz általános eredményt mutatja ki, hogy az agyüreg (agy = koponya, agyvelő = cerebrum) valószínű közép nagysága az egész emberiségre nézve = 1470 köbcm.-nek tekinthető; a mely üregnagyság az eddigi egyes észleleti mozzanatokban azonban csak kivételesen érethetett el, minthogy legtöbbször az ily meghatározások csak az alsóbb társadalmi rangú emberek — kórházakban elhalt, vagy a bonczolóhelyiségekbe került tetemek — koponyáin történtek. Pályázó kimutatja, hogy az 1280—1660 köbcm. agyüregnagyságok a legeslegtöbb eseteket mutatják fel. A koponya három dimensionális méreteit (a hosszúságot, szélességet és magasságot) illetőleg, a legtöbb észleleti eset a következő határértékek között mutathatók ki: *a)* a koponya hosszúságának leggyakoribb esetei 170—190 mm., *b)* szélességei 129—150 mm. és *c)* magasságai 121—139 mm. értékek között fordulnak elő. A mint láthatni, a koponyaalak egyes méretei mindmégannyi eltérő ingadozási szélességben változnak, a mi tehát az egész koponyaalak typusának felette nagy szövődöttségét árulja el; miért is az egyes emberfajták koponyatypusainak a törvény-

szerüségét korántsem lehet oly biztossággal kinyomozni, a mint ezt eddigelé az illető tanárok hitték, de éppen ezért e problémánál az egyedüli tudományos módszer, melyet igénybe lehet venni, nem lehet más, mint a legkisebb négyzetek elméletére alapított valószínűségszámítás, a melynek alkalmazását embertani vizsgálatoknál legelőször *Quételet* javasolta és megkísérlette, de a mely módszer alkalmazása eddigelé csak kivételesen történt a koponyavizsgálatoknál.

A 41 nagy quartlapon írt szöveghez pályázó még 24.525 egyes méretre vonatkozó táblázatokot mellékelte három könyvben, mint a mely táblázatok pályázó számításának anyagát képezték.

Mint hogy pályázó a kitűzött kérdést nagy előkészültséggel és szabatosan oldotta meg, benyújtott dolgozatát a díj elnyerésére méltónak ítélem.

Budapesten, 1898 április 14-én.

Dr. TÖRÖK AURÉL,
az embertan ny. r. tanára.

A f. tanévre másodizben kitűzött ily című anthropológiai pályakérdésre:

„Határoztassanak meg az emberi agyüreg (cavum cranii) nagyságának, valamint az agy három dimensionális méretének ingadozásai a föld összes emberfajtáira vonatkozólag; állíttassanak fel egységes alapelven méreti csoportok, a melyek szerint az egyes emberfajtákat jellemző típusok rendszeresen-megállapíthatók.“ A kitűzött határnapig egy pályamunka: „Minden tudományban csak annyi a tudomány, mint a mennyi mathesis van benne (Kant)“ című jelleggel érkezett be.

A munka 41 negyedréte írott oldalra terjed s három könyv mérettábla melléklettel van ellátva, a melyek 7000 koponyára vonatkozó 24.525 méret számértékeit mutatják, mindenhol pontosan feltüntetve, hogy milyen emberfajtára vonatkozik és hogy a szerző adatát honnan vette.

A pályázó rövid bevezetésben mindenekelőtt számot ad vizsgálati tárgyáról és annak fontosságáról, majd áttér az emberi koponya agyüregének, az agykoponya legnagyobb

hosszméretének, legnagyobb szélességi méretének és magasságának meghatározására, majd befejezésül vizsgálatainak eredményeit foglalja össze. Tárgyalásnál mindenhol támaszkodik a koponyákon eszközölt mérésekre, azokat megfelelő módon csoportosítja, az egyes sorozatokat összeállítva iparkodik az esetek eloszlását mutató hullámhegyeket, a melyek az általános törvényszerűségnek hódolva, a középfelé mind magasabb és magasabbra emelkednek, kimutatni, magálla-pítani, illetőleg az esetek eloszlását előíró törvényszerűséget kifejezésre juttatni.

A szerző nagy szorgalommal és kitartással gyűjtötte össze a világirodalomból az összes rendelkezésre állható adatokat; úgy, hogy nagyon kevesen dolgozhattak eddig annyi megbízható koponyamérési adattal, mint a pályázó. Az újabb anthropologiai vizsgálatoknak megfelelően az adatok hitelességére fektetvén a főszűlyt és ennek alapján iparkodik az emberi test egy bizonyos részének teljes megismertetésére, hogy ily módon derék munkálatával a pályakérdésben kitűzött czélt egységes alapelveken teljes sikerrel megoldhassa. Az egész pályadolgozatból világosan kiderül, hogy szerzője alapos készültséggel fogott a kérdés megoldásához, fejtegetéseiben tudományos kritikával jár el és hogy az elmélet egyes kérdéseit mindenütt a tárgyas buvárlat követelményeinek megfelelően elemzi; *miért is e dolgozatot a díj elnyerésére minden tekintetben érdemesnek tartom.*

Budapest, 1898 április hó 12-én.

Dr. VÁNGEL JENŐ,
helyettes tanár.

A BUDAPESTI KIRÁLYI MAGYAR
TUDOMÁNY-EGYETEMNEK JUTALOMTÉTELEI

AZ 1898/99. TANÉVRE.

I.

A hittudományi karéi.

1.

Breviter enumeratis refutatisque variis recentioribus hypothesibus, quae eatenus contrariantur, solidis rationum momentis ostendatur a Cantico Canticorum omnem prorsus historico-literalem sensum alienum esse, ideoque nec typicam sufficere nec undique probari posse interpretationem.

Jutalma a Pasquich-alapból 80 frt.

2.

Demonstretur s. Pauli epistolae ad Hebraeos authenticia simulque inquiratur, qualinam ea fuerit lingua originetenus exarata.

Jutalma a Pasquich-Fogarassy-alapból 80 frt.

3.

Adornetur dissertatio historico-critica de epistola s. Barnabae attributa.

Jutalma a Fogarassy-alapból 80 frt.

II.

A jog- és államtudományi karéi.

4.

A jogbölcsészetből.

Vizsgáltassék meg valamely tetszés szerinti (modern, történeti vagy néprajzi) tételes büntetőjog a tekintetben, mennyire uralkodik abban a czélszerűség és mennyire a meg-

torló igazság gondolata vagy más a észszerűség elvétől független elv.

Jutalma a Pasquich-alapból 70 forint.

5.

A közigazgatástanból.

Fejtsék ki a községek (városok) állása a közigazgatás általános rendszerében, továbbá belső szervezetük, hatáskörük, különösen ennek kibővülése socialpolitikai tekintetben az újabb törvényhozások szerint.

Jutalma a Senger Katalin-alapból 260 forint.

6.

A statisztika köréből.

Adassék elő Schwartzner statisztikájának méltatása, különös tekintettel a statisztika egykori állására úgy Európában, mint hazánkban.

Jutalma a Pasquich-alapból 70 forint.

7.

A kereskedelmi jogból.

Tárgyaltassék a bizományos önszerződési joga.

Jutalma a Pasquich-alapból 210 forint.

8.

A magyar magánjog köréből.

Fejtsenek ki a magánjogi cselekvőképességet (ügylet- és véttség-képességet) és a cselekvőképességbeli hiány kihatását tárgyazó jogelvek, szoros vonatkozással a hazai jogforrásokra és a törvényes gyakorlatunkra.

Jutalma a Schwartzner-alapból 360 forint.

9.

A nemzetgazdaságtanból.

Fejtsék ki a gazdasági válságok elmélete.

Jutalma a Pasquich-alapból 70 forint.

10.

A büntetőjogból.

Fejtsék ki a jogos védelem tana.
Jutalma a Pasquich-alapból 70 forint.

11.

A római jogból.

(Dig. 47. 2. De furtis.)

Tétsék exegeticum tárgyává eme titulusnak mindenik töredéke s foglaltassék tudományos rendszerbe a töredékek valamennyi elvi kijelentése.

Jutalma a Senger Katalin-alapból 260 forint.

12.

A magyar közigazgatási jog köréből.

Adassék a magyar közhivatalnokok *vagyoni* (kártérítési) felelősségére és ennek érvényesítésére vonatkozó jogszabályok kritikai méltatása és jelöltessenek ki a szükséges reform irányelvei. A pályamű előnyeül fog vétetni a külföldi államok hasontárgyú jogintézményeit és figyelembe veszi.

Jutalma a Senger Katalin-alapból 260 forint.

III.**Az orvostudományi karéi.**

13.

A boncztanból.

(Módosítás.)

Vizsgáltassanak meg az állkapocs-csontosodás viszonyai úgy emberi, mint állati embriókon, mind az alaki, mind a szövetfejlődési folyamatokat illetőleg. A mikroscopei készítmények az I. anatómiai és fejlődéstani intézet tulajdonát fogják képezni.

Jutalma a Pasquich-alapból 70 frt.

14.

Vizsgáltassanak meg az agyvelő, ütő- és vivőerei be-
ecskendések alapján. A készítmények az I. és II. sz. boncz-
tani intézetek tulajdonát fogják képezni.

Jutalma a Senger-alapból 260 ft.

Határidő: 1899 márczius 31.

15.

Az élettanból.

Vizsgáltassék meg a lép szerepe a szervezet háztartá-
sában.

Jutalma a Senger-alapból 260 ft.

Határidő: 1899 márczius 31.

16.

Általános kórtanból.

Kivántatik önálló kísérletek alapján a félkörös csatornák
sérrelmeiből kiinduló egyensúlyi zavarok leírása.

Jutalma a Senger-alapból 260 ft.

Határidő: 1899 márczius 31.

17.

A kórboncztanból.

(Másodszor, meghosszabbítás)

Irassék le az endarteritis chronica deformans kórboncz-
tani és kórszövettani vizsgálatok alapján.

Készítmények csatolandók.

Jutalma a Senger-alapból 260 ft.

Határidő: 1899 márczius 31.

18.

A kórszövettanból.

(Harmadszor kitűzve.)

A rekeszizom kórboncztani és kórszövettani elváltozása
heveny- és idült betegségekben.

Jutalma az Arányi-alapból 60 ft.

19.

(Negyedszer kitűzve.)

Makro- és mikroszkopikus alapon fejtegettesék; lehetőleg kórbonczatani észlelések belevonásával is, a retrogad-metastasisok kérdése.

Jutalma az Arányi-alapból 60 frt.

20.

(Másodszor kitűzve.)

Tanulmányoztassanak a szívbillentyűkön az arterio-sclerosis mentén fejlődő elfajulások kórbonczatani és kórszövettani szempontból.

Jutalma az Arányi-alapból 60 frt.

21.

Vázoltassanak sajátkezű görseői készítmények alapján a csont azon szövetű változásai, melyek a csont felszívódását és ellágyulását kísérik.

Jutalma az Arányi-alapból 60 frt.

22.

Milyen változások találhatók a gerinczagyban és a csigolya közti dúczban a végtagok csonkítása, avagy azoknak hibás fejlődése esetében.

Jutalma az Arányi-alapból 60 frt.

23.

A belgyógyászatból.

(Másodszor kitűzve.)

Tanulmányoztassék a lázellenes eljárások befolyása a szervezetre.

Jutalma a Pasquich-alapból 70 forint.

24.

(Harmadszor kitűzve.)

A központi és körzeti bénulások fogalma és symptomatológiája.

Jutalma a Pasquich-alapból 70 frt.

25.

Vizsgáltassék a tüdőgyulladás-gerjesztőül ismert bacteriumok közül a Fränkel-Friedländer-féle diplococcus, staphylococcus és bacterium coli commune hatása a tüdőre aspiratio sintrovascularis befecskendezésekre.

Jutalma a Senger-alapból 260 forint.

Határidő: 1899 márczius hó 31.

26.

A sebészetből.

(Módosítva.)

Tanulmányoztassék kísérletekkel a bacterium ölü szerek intravenosus vagy hypodermatikus befecskendezésének értéke a staphylomykosis és streptomykosis gyógyításában.

Jutalma a Pasquich-alapból 70 frt.

27.

Tanulmányoztassék kísérleti uton, milyen befolyást gyakorolnak a mész- és phosphorsók a csontképződésre, különös tekintettel a csonttörésnél képződő csonthegre.

Jutalma a Senger-alapból 260 frt.

Határidő: 1900 márczius 31.

28.

A bőrkórtanból.

Tétessenek kísérletek a Ducrey-Unna-féle bacillus kitenyésztésére veneriás fekélyekből.

Jutalma a Pasquich-alapból 70 frt.

29.

(Negyedszer kitzúve. Meghosszabítás, módosított szöveggel.)

Vizsgáltassanak a bőr beidegzési viszonyai az Exema, Prurigo, Psoriasis, Lichennél, tekintettel a tapintás, fájdalom és hőérzés elváltozásaira, valamint a bőrreflexek magatartására.

Jutalma a Senger-alapból 260 frt.

Határidő: 1899 márczius 31.

30.

A közegészségтанból.

(Harmadszor meghosszabbítva.)

Vizsgáltassék statisztikailag a halálozás viszonya Magyarországon.

Jutalma a Pasquich-alapból 70 frt.

31.

(Módosítva. Meghosszabbítás.)

A bacillus enteritidis sporogenes előfordulása élelmi szerekben és vízben.

Jutalma a Senger-alapból 260 frt.

Határidő: 1900 márczius 31.

32.

Az elme-kórtanból.

Irassanak le a hűdéses elmezavar tünetei, annak kóroktana és therapiája. Pályázóknak az elme- és idegkórtani kli-nika beteganyaga rendelkezésre áll.

Jutalma a Pasquich-alapból 70 frt.

33.

A törvényszéki orvostanból.

(Másodszor kitűzve. Meghosszabbítás.)

Az 1882-től 1896. év végeig terjedő 15 évre állíttassék egybe a Budapesten végzett hivatalos bonczolások általános statisztikája; dolgoztassék ki külön-külön a hirtelen halálesetek, egészségrendőri bonczolások és erőszakos halálnemek részletes statisztikája s utóbbi alapján tanulmányoztassék a halálokok és halálnemek szerint az okbeli viszony az erőszakos halálnemek szaporodása és Budapest fejlődési viszonyai között.

A dolgozat anyagául a k. t.-egyetemi törvényszéki orvostani intézet irattára veendő.

Jutalma a Senger-alapból 260 frt.

Határidő: 1899 márczius 31.

IV.

A bölcsészettudományi karéi.

34.

Magyarország történetéből.

(Ötödször kitűzve.)

Kivántatik Magyarország története hazai s külföldi küt-főinek ismertetése és bírálata 1526—1606-ig.

Jutalma a Schwartner-alapból 360 frt.

Határidő: 1899 márczius 31.

35.

A magyar történelemből.

A marturina történeti fejlődése az oklevelek alapján.

Jutalma a Pasquich-alapból 105 frt.

Határidő: 1899 márczius 31.

36.

A középkori egyetemes történelemből.

Nagy Gergely pápa Registrumának elemzése: egyrészt forrás-analytikai tanulmányképen, másrészt a pápa összes levelezéséből s irataiból kiderülő történeti s egyházpolitikai alakulatoknak pragmatikus kifejtése czéljából.

Megjegyeztetik, hogy a pályakérdés első helyen említett feladata a Mon. Germ. Hist. részkiadásának szövege és kritikai apparatusa alapján, valamint a N. Archiv für alt. d. Gesch. folyamaiban e részben közrebocsátott vizsgálatoknak gondos értékesítésével oldandó meg.

Jutalma a Pasquich-alapból 105 frt.

Határidő: 1899 márczius 31.

37.

Az oklevéltanból.

A királyi kancellária fejlődése, működése és személyzete az Árpádok kihaltától 1342-ig. (Lehetőleg a Budapesten levő levéltári anyag felhasználásával.)

Jutalma az Arenstein-alapból 100 frt.

Határidő: 1899 márczius 31.